

SLOBODNO VRIJEME KAO DIMENZIJA KVALITETE ŽIVOTA STANOVNIŠTVA OPĆINE GORNJE RIJEKE

LEISURE TIME AS AN ASPECT OF QUALITY OF LIFE IN THE POPULATION OF THE MUNICIPALITY OF GORNJA RIJEKA

SONJA PODGORELEC¹, SANJA KLEMPIC BOGADI², MONIKA ŠABIJAN³

¹ Institut za migracije i narodnost Zagreb, Trg Stjepana Radića 3, 10000 Zagreb / *Institute for Migration and Ethnic Studies*, e-mail: sonja.podgorelec@imin.hr

² Institut za migracije i narodnost Zagreb, Trg Stjepana Radića 3, 10000 Zagreb / *Institute for Migration and Ethnic Studies*, e-mail: sanja.klempic@imin.hr

³ Dropkovec 45, 48268 Gornja Rijeka, e-mail: monika.sabijan@gmail.com

DOI: 10.152291/geoadria.1413

UDK: 304.3“377“:316.334.55>(497.5-37 Križevci)=163.42=111

Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

Primljeno / *Received*: 2017-16-7

Način provođenja slobodnog vremena pojedinca u sredini u kojoj živi jedan je od čimbenika koji utječu na kvalitetu njegova života. Zbog navedenih obilježja prostora (prirodnog i izgrađenog okoliša), veličine i strukture naselja, (malo)brojnosti stanovništva, prevladavajuće gospodarske grane i nekih drugih atributa – Općina Gornja Rijeka odabrana je kao primjer studije slučaja u istraživanju kvalitete života stanovništva u ruralnim prostorima. Istraživanje je provedeno metodom ankete tijekom studenog i prosinca 2012. godine, na neproporcionalnom prosudbenom uzorku od 170 ispitanika starih od 18 do 60 godina. Cilj ovoga rada je analiza dijela rezultata istraživanja kojima je ispitivan način provođenja slobodnog vremena stanovnika. Pri tome je pri procjeni ukupne kvalitete života stanovništva izabranog područja pozornost usmjerena na mogućnosti za aktivnosti dokolice u naseljima u kojima žive. Način i kvaliteta provođenja slobodnog vremena mjereni su pitanjima zatvorenog tipa o vrstama i učestalosti bavljenja određenim aktivnostima, a potom su analizirani u odnosu na izabrane sociodemografske varijable (dob, spol, bračni status, broj članova kućanstva ispitanika), zdravstveni status i visinu prihoda pojedinca, (ne)bavljenje poljoprivredom kao djelatnošću, obrasce podrške i društvenosti, percepciju osobne kvalitete života i kvalitete života u naseljima u kojima ispitanici žive. Rezultati faktorske analize primijenjene na 14 varijabli (aktivnosti slobodnog vremena) potvrdili su pet faktora kojima je moguće opisati način provođenja slobodnog vremena stanovnika odabranoga ruralnog područja i to faktora urbane dimenzije, tradicionalne dimenzije, dimenzije društvenosti, dimenzije hobija te medijske dimenzije. Jedan od zaključaka istraživanja je da se usporedo sa smanjenjem razlika u načinu života stanovnika ruralnih i urbanih prostora (posebice kada je riječ o stanovništvu u dobi od 18 do 60 godina) postupno smanjuju i razlike u načinu provođenja slobodnog vremena. To se objašnjava u prvom redu sve brojnijem zapošljavanjem stanovnika ruralnih krajeva u nepoljoprivrednim djelatnostima, boljom prometnom povezanošću sela i grada te suvremenim komunikacijskim mogućnostima seoskih kućanstava (internet). Ujedno, istraživanje je potvrdilo da mogućnosti (infrastruktura i organiziranost) za aktivnosti dokolice u naselju u kojem pojedinac živi značajno utječu na procjenu ukupne kvalitete života.

KLJUČNE RIJEČI: selo, Općina Gornja Rijeka, ruralnost, kvaliteta života, slobodno vrijeme/dokolica

The way an individual spends leisure time in his/her environment is one of the factors that influence his/her quality of life. Due to the features of space (natural and anthropogenic environment), size and structure of settlement, population, the prevailing economic branch and other attributes – the Municipality of Gornja Rijeka was selected for a case study in researching population's quality of life in rural areas. The research was conducted by using the method of surveying during November and December of 2012 on a non-proportional judgment sample of 170 examinees aged 18-60. The aim of the paper is to analyze part of results of the research through which the ways of spending leisure time were studied. In estimating the overall quality of life of the population in the selected area the focus was on the possibilities to engage in leisure activities in the settlements where they reside. The ways and the quality of spending leisure time were measured by closed type questions referring to ways and frequency of doing certain activities, and were later analyzed in relation to the selected sociodemographic variables (the examinee's age, sex, marital status, household size), the health status and the personal income of an individual, whether they live from agriculture, patterns of support and sociability, perception of personal quality of life and the quality of life in the settlements where the examinees live. The results of factor analysis applied to 14 variables (leisure time activities) confirmed five factors by which it is possible to describe the way of spending leisure time for an inhabitant of a selected rural area – urban dimension, traditional dimension, sociability, hobbies and media. One of the conclusions of the research was that, in parallel to the decrease of differences in the rural and urban populations' ways of life (especially when it comes to population aged 18-60), the differences in spending leisure time also decrease. It is primarily explained by an increasing employment of the rural population in non-agricultural activities, better transport connections between villages and cities and modern communication possibilities of rural households (internet). Also, the research has confirmed that the possibilities (infrastructure and organization) of leisure activities in the settlement where an individual lives significantly influence the overall quality of life estimate.

KEY WORDS: village, the Municipality of Gornja Rijeka, rurality, quality of life, free time/leisure

UVOD

Razumijevanje višedimenzionalnosti koncepta kvalitete života od istraživača zahtijeva pristup koji u zadovoljavajućoj mjeri uzima u obzir objektivne uvjete koji utječu na život pojedinca i njegovu subjektivnu procjenu zadovoljstva životom (i doživljaj osobne vrijednosti i sreće), preciznije ono što je kvaliteta života za pojedinca osobno (WHOQOL Group, 1993.; CUMMINS, 1996.; NOOL, 2000.).

Dva su koncepta na koje se, s obzirom na predmet i cilj istraživanja – odnos između slobodnog vremena stanovnika u ruralnom prostoru (specifičnost infrastrukturnih mogućnosti/ograničenja) i kvalitete života, teorijski oslanja ovaj rad. Prvi, *skandinavski* pristup (DREWNOWSKI, 1970.; ERIKSON UUSTALO, 1987.) promatra kvalitetu života društva u cjelini i to mjerenjem objektivnih pokazatelja kvalitete života, rezultata društvenih procesa ili učinka socijalne politike. Pri tome se objektivni uvjeti mjere objektivnim pokazateljima: prihodom, imovinom, društvenim odnosima, razinom sigurnosti u društvu (lokalnoj zajednici), zdravstvenom zaštitom, (izvan)institucijskom skrbi, mogućnošću za aktivnosti dokolice itd., ovisno o cilju i predmetu istraživanja. Drugi koncept, *model kvalitete života* (URL 3, 1-3) definira kvalitetu života „stupnjem do kojeg osoba uživa u njoj važnim mogućnostima“, pri čemu su „mogućnosti rezultat prilika i ograničenja koje svaka individua ima u svojem životu i odražava međuodnos osobnih i okolišnih uvjeta. Koncept objedinjuje pojedinčevo fizičko, psihološko i duhovno djelovanje, njegovu vezu s [...] okolišem i mogućnosti za održavanje i unapređenje vještina“. Konceptualni okvir sastoji se od tri domene – *biti*, *pripadati* i *napredovati*. Fizičko zdravlje, koje će u analizi rezultata biti promatrano kao mogućnost/ograničenje bavljenja aktivnostima dokolice, sastavnica je domene *biti*, odnos pojedinca s okolinom (zajednicom), zdravlje i socijalni servisi te zaposlenost sastavnica su domene *pripadati*, a aktivnosti vezane uz slobodno vrijeme smještene su u domenu *napredovati* (ostvarivati osobne ciljeve...).

Jedna od praktičnih definicija pri mjerenju kvalitete života stanovništva određenog prostora, pa tako i za provedeno istraživanje u ruralnim naseljima općine Gornje Rijeke, je i definicija

INTRODUCTION

Understanding multidimensional character of the concept of quality of life demands that a researcher approaches it in a way that sufficiently takes into consideration the objective conditions that influence the life of an individual and his/her objective estimate of life satisfaction (as well as experience of personal value and happiness), or more precisely, what quality of life represents to an individual (WHOQOL Group, 1993; CUMMINS, 1996; NOOL, 2000).

There are two concepts that this paper theoretically relies on, given the object and the aim of the research – relation between the rural population's leisure time (specificity of infrastructural possibilities/limitations) and the quality of life. The first one, the *Scandinavian* approach (DREWNOWSKI, 1970; ERIKSON, UUSTALO, 1987) is based on observing quality of life in society as a whole by measuring its objective indicators, results of societal processes or the effects of social policies. The objective conditions are measured with objective indicators: income, assets, social relations, level of security in a society (local community), health-care, (non-)institutional care, possibility of leisure activities, etc., depending on the aims and objects of research. The second concept, the *Quality of Life Model* (URL 3, 1-3) defines quality of life as “the degree to which a person enjoys the important possibilities of his or her life”, while the “possibilities result from opportunities and limitations each person has in his/her life and reflect the interaction of personal and environmental factors. The profile emphasizes individuals' physical, psychological and spiritual functioning; their connections with [...] environments; and opportunities for maintaining and enhancing skills.” The conceptual frame consists of three domains – *being*, *belonging*, and *becoming*. Physical health, which will be observed as a possibility for/limitation of leisure activities in the result analysis, is an element of the *being* domain; connection with one's environment (community), health and social services as well as employment are an element of the *belonging* domain, while the activities related to leisure time are in the *becoming* (achieving personal goals) domain.

One of the practical definitions in measuring

A. Bowling (2005., 232) prema kojoj je kvaliteta života „[...] višeslojni i amorfni koncept [...] koji obuhvaća cjelovitost pojedinčeve percepcije i zadovoljstva tjelesnim zdravljem, psihološkim blagostanjem, samostalnošću, društvenim odnosima, društvenim i materijalnim uvjetima te prirodnim i izgrađenim okolišem [...]“. Istraživanja (BRERETON I DR., 2008.) su pokazala da prirodni i izgrađeni okoliš imaju značajan utjecaj na procjenu zadovoljstva pojedinca ukupnom kvalitetom života u zajednici, usporediv s elementima socioekonomskog statusa, primjerice radnim statusom, kao i nekim sociodemografskim varijablama poput bračnog statusa.

Dakle, za potrebe istraživanja objektivnih i subjektivnih dimenzija kvalitete života stanovništva ruralnih prostora Hrvatske, kvaliteta života mjerena je subjektivnim procjenama osobne kvalitete života ispitanika: fizičkog, društvenog i duhovnog blago–stanja te ukupnog zadovoljstva životom u ruralnoj sredini – okolišem, zajednicom, lokalnom vlasti, slobodnim vremenom.

U ovome radu pozornost će se usmjeriti na dio rezultata istraživanja kojima je ispitivan način provođenja slobodnog vremena. Način provođenja slobodnog vremena i ponuđene aktivnosti pojedincima u sredini u kojoj žive jedan su od čimbenika koji utječu na ukupnu kvalitetu života u određenom prostoru. Dva su temeljna pristupa pojmu slobodnog vremena. Prvi pristup određuje slobodno vrijeme kao vrijeme koje obuhvaća različite aktivnosti kojima se pojedinci bave nakon što završe sa svakodnevnim društveno obaveznim radom, dok drugi opisuje aktivnosti kojima se pojedinac bavi po svojoj slobodnoj volji (ILIŠIN, 1999., 22). Nerijetko se pod pojmom slobodno vrijeme promatraju aktivnosti koje čine dokolicu, pri čemu je dokolica „neobavezni segment šire shvaćenog slobodnog vremena“ (ILIŠIN, 1999., 22 prema DUMAZEDIER, 1972.).

Vrijeme koje pojedinac provodi izvan radnog vremena za koji prima plaću nije uvijek i u pravom smislu slobodno vrijeme. Naime, shvaćanje aktivnosti u vremenu izvan rada kao mogućnost slobodnog izbora pojedinca mogu nekome u jednom trenutku značiti obvezu (primjerice, razne dužnosti i briga za mlađe, starije ili bolesne članove obitelji), a slobodno izabrane u nekom drugom predstav-

quality of life of a population in an area such as the one conducted for the rural settlements of the Municipality of Gornja Rijeka, is the one by A. Bowling (2005, 232) according to which the quality of life represents “[...] a multi-level and amorphous concept, [...] broadly defined as encompassing the individual’s perceptions of, and satisfaction with, physical health, psychological wellbeing, independence, social relationships, social and material circumstances and the natural and built environments[...]”. The studies (BRERETON ET AL., 2008) have shown a significant influence of natural and built environment on an individual’s estimate of overall quality of life in a community, comparable to elements of socioeconomic status, such as job status, as well as some sociodemographic variables such as marital status.

Thus, for the purposes of research and subjective aspects of quality of life in Croatia’s rural areas, the quality of life was measured by subjective estimates of the examinees personal quality of life: physical, social and spiritual well-being, as well as the overall contentment with life in a rural surrounding – environment, community, local authorities, and leisure time.

This paper focuses on the part of research that studies ways of spending leisure time. Ways of spending leisure time and activities offered to an individual in his/her surroundings are one of the factors that influence the overall quality of life in an area. There are two main approaches to the notion of leisure time. The first approach defines leisure time as time that includes various activities that individuals engage in after they have finished their everyday socially obligatory activities, while the other one describes the activities that an individual engages in by his free will (ILIŠIN, 1999, 22). The notion of free will is usually seen as activities that compose leisure, while leisure is defined as a “non-obligatory segment of a widely understood free time” (ILIŠIN, 1999, 22 according to DUMAZEDIER, 1972).

The time that an individual spends outside of working time that he is paid for is not always free time in full sense. Namely, activities during off-work time, as well as a possibility of an individual’s freedom of choice, might mean an obligation for someone (for instance, various chores

ljati dokolicu. Pripada li neka aktivnost kategoriji slobodnoga, poluslobodnoga ili radnoga vremena u manjoj mjeri ovisi o vrsti aktivnosti ili načinu na koji se njome netko bavi, a više kako ga osobno doživljava pojedinac (CUTLER, HENDRICKS, 1990.).

U istraživanjima uloge slobodnog vremena primjenjuju se različiti pristupi i pozornost se usmjerava na različite aspekte (NIMROD, SHIRRA, 2016., 106). Slobodno vrijeme istražuje se mjerenjem broja aktivnosti i broja sati posvećenih aktivnostima tijekom određenoga vremenskog razdoblja, ispitivanjem sudjelovanja u specifičnim aktivnostima slobodnog vremena (pri čemu je naglasak na vrstama aktivnosti) i njihovoj ulozi u ukupnoj kvaliteti života stanovništva s obzirom na dob ili spol aktera ili, pak, istraživanjem određenih kategorija aktivnosti (tjelesnih i duhovnih, pojedinačnih i društvenih i sl.).

Fizički (organiziranost i opremljenost raznim sadržajima specifičnih prostora za slobodno vrijeme, javni servisi, rekreacijski prostori i sl.), društveni (stupanj povezanosti članova određene zajednice, postojanje kulturnih društava i pratećih sadržaja) i okolišni (prirodni) uvjeti neke zajednice utječu na aktivnosti kojima se pojedinci bave u slobodno vrijeme (JOHNSON, BACKMAN, 2010., 106). Prema nekim autorima (GLOVER, STEWART, 2006., 325), „zajednica je posebno relevantna za istraživanje slobodnog vremena... izgradnja osjećaja zajednice (zajedništva) i snaženje socijalnih mreža su u samom središtu mogućnosti dokolice“. Kada se suvremena istraživanja (JOHNSON, BACKMAN, 2010.; BROWN, SCHAFFT, 2011.) bave načinom provođenja slobodnog vremena u kontekstu zajednice, najčešće pokušavaju ustanoviti u kojoj mjeri vrsta aktivnosti i načini provođenja slobodnog vremena utječu na procjenu ukupne kvalitete života stanovništva. Uvjeti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena u naselju stanovanja pokazale su se varijablom koja značajno utječe na razinu zadovoljstva ukupnom kvalitetom života u pojedinoj zajednici (ALLEN I DR., 1991.). Ujedno, kvaliteta života potvrdila se i kao jedan od najvažnijih uvjeta i pokazatelja održivosti zajednice (INNES, BOOHER, 2000.). Kada je riječ o kvaliteti života i održivom razvoju europskih društava (URL 1, 6, 21), pozornost se nastoji usmjeriti na razvoj ekonomije utemeljene na znanju i inovaciji, koja učinkovito iskorištava

and care for youngsters, elderly or ill family members), and leisure for someone else. Whether an activity belongs to the category of free, semi-free or work time depends less on type of the activity or the way someone engages in it, and more on how an individual perceives it (CUTLER, HENDRICKS, 1990).

In researching the role of leisure time various approaches are applied and the focus is usually on various aspects (NIMROD, SHIRRA, 2016, 106). Leisure time is researched by measuring the number of activities and the number of hours spent doing activities during a specific time period, by examining the participation in specific leisure activities (with an emphasis on types of activities) and their role in the population's overall quality of life considering age or sex of the participants or by researching certain categories of activities (physical and spiritual, individual and societal, etc.).

Physical (organization and offer of various elements that are specific for leisure time areas, public services, recreational places, etc.) social (degree of interconnection of members of a community, existence of cultural societies and their programs) and environmental (natural) conditions of a community influence the activities that individuals engage in during their leisure time (JOHNSON, BACKMAN, 2010, 106). According to some authors (GLOVER, STEWART, 2006, 325), “community is especially relevant to leisure studies ...building a sense of community and forging social webs are at the very core of leisure provision.” When contemporary studies (JOHNSON, BACKMAN, 2010.; BROWN, SCHAFFT, 2011.) deal with means of spending leisure time in the context of community, they usually attempt to determine the degree in which activities and means of spending leisure time influence the estimate of population's overall quality of life. The conditions for quality leisure time in a place of residence have shown to be a variable that significantly affects the level of contentment with overall quality of life in a community (ALLEN ET AL., 1991). Also, quality of life has been affirmed as one of the most important conditions and indicators of a community's sustainability (INNES, BOOHER, 2000). When it comes to quality of life and sustainable development of European societies (URL 1, 6, 21), the attention

resurse i brine se o okolišu i koja visokim stopama zaposlenosti omogućuje socijalnu inkluziju (stanovništva) i teritorijalnu koheziju (održiv razvoj u svim dijelovima Europske unije). Sve veća usmjerenost na kvalitetu života stanovništva nekog prostora, koja u znatnoj mjeri ovisi o razini zaposlenosti, borbi protiv siromaštva i razvoju vještina (cjeloživotnom učenju) mijenja i odnos prema mogućnostima i načinu provođenja slobodnog vremena.

Predmet istraživanja ovoga rada je način provođenja slobodnog vremena stanovništva u odabranom ruralnom prostoru Hrvatske kao jedna od dimenzija kvalitete života.

Različiti su kriteriji po kojima neki prostor znanstvenici ubrajaju u pretežno ruralni na uobičajenom ruralno-urbanom kontinuumu suvremenih industrijskih i postindustrijskih društava. Naime, zbog znatnog prepletanja „ruralnog krajobraza... i raznolike vidljive i nevidljive tehničke infrastrukture“ (BENGS, ZONNEVELD, 2002., 287), a time i složene socijalno-ekonomske strukture u izvangradskim područjima (LUKIĆ, 2012.), teško je danas precizno izdvojiti pejzaž, naselja i stanovništvo koje je moguće svrstati isključivo u prostor ruralnog.

Bez obzira na to o kojim se fizičkim kriterijima prostora radi: obilježjima naselja (ŽUPANČIĆ, 2002.) i/ili pejzažu vezanom pretežno uz temeljne gospodarske djelatnosti prostora – poljoprivredu, stočarstvo i šumarstvo (ŠTAMBUK, 1991.) ili, pak, veličini populacije i gustoći naseljenosti, sve važnijima postaju neki drugi kriteriji. Zato je pri bilo kojoj analizi kvalitete života stanovništva određenog prostora bitno razmotriti i tzv. društvene aspekte zajednice: način života stanovništva, društvene, moralne i kulturne vrijednosti, ulogu tradicije u načinu svakodnevnog života, odnos prema krajobrazu, životni stil pojedinaca i odnos prema zajednici (BROWN, SCHAFFT, 2011., 5).

Bavljenje različitim aktivnostima u slobodno vrijeme ima velik utjecaj na sve aspekte kvalitete života pojedinca i zajednice: zdravlje (tjelesno i psihičko), društvenu i duhovnu dobrobit. Uloga slobodnoga vremena u svakodnevici pojedinaca mijenjala se kroz povijest u ovisno o duljini obveznog rada, odnosno rada za plaću i oslobađanjem dijela radnog dana ili vikenda od radnih obveza. Brojne su definicije slobodnog vremena, no za potrebe analize podataka prikupljenih istraživanjem

is on development of economy based on knowledge and innovation, that efficiently uses the resources and takes care of the environment and that uses high employment rates to provide social inclusion (of population) and territorial cohesion (sustainable development in all parts of the EU). An increasing focus on a population's quality of life that significantly depends on the level of employment, fight against poverty and development of skills (lifelong learning) also changes the relationship towards the possibilities and the means of spending leisure time.

The object of this research is the means of spending leisure time in population of the selected rural area of Croatia as an aspect of quality of life.

In the existing rural-urban continuum of the contemporary industrial and post-industrial societies, the criteria by which scientists define a place as predominantly rural are different. Namely, due to a significant interweaving of “rural landscape... and various visible and non-visible technical infrastructure” (BENGS, ZONNEVELD, 2002, 287), as well as the complex socioeconomic structure in areas outside cities (LUKIĆ, 2012) it has become difficult to precisely single out landscape, settlements and population that may be categorized solely as rural.

Regardless of which physical criteria of the area are in question – settlements' features (ŽUPANČIĆ, 2002) and/or landscape more related to basic economic activities in an area such as agriculture, cattle-raising and forestry (ŠTAMBUK, 1991) or population size and density - other criteria become more and more important. That is why in any analysis of quality of life in an area it is important to consider the so-called social aspects of a community: population's way of life, social, moral and cultural values, role of tradition in everyday way of life, relation to landscape, lifestyle of individuals and relationship with community (BROWN, SCHAFFT, 2011, 5).

Engaging in various leisure activities has a significant influence on all aspects of an individual's and a community's quality of life: health (physical and psychological), societal and spiritual well-being. Role of leisure time in everyday life of an individual has been changing during history depending on the duration of obligatory work, i.e.

koji će biti predstavljeni u ovome radu temelj će činiti dvije. Prema M. Kaplanu (1975., 26), dokolica je „...relativno slobodno odabrana aktivnost ili doživljaj koji potpada pod korisno provedeno slobodno vrijeme, a koje sudionik doživljava kao dokolicu, psihološki ugodnu u iščekivanju i potom kao sjećanje, te koja potencijalno pokriva cjeloviti raspon angažmana i intenziteta, sa specifičnim pravilima i ograničenjima, i ujedno pruža mogućnost za rekreaciju, osobni razvoj i korist drugima“.

U određenom dijelu Kaplanovu definiciju proširuje definicija J. Dumazdiera (1974., 133) koja slobodno vrijeme određuje kao „...aktivnost, različitu od poslovnih, obiteljskih i društvenih obveza, koju pojedinac slobodno odabire u svrhu opuštanja, preusmjeravanja pažnje ili širenja svojih znanja, te spontane društvene aktivnosti, odnosno neobveznog vježbanja svojih kreativnih sposobnosti“ (DUMAZEDIER, 1974., 133).

Aktivnosti slobodnog vremena prema vrsti razlikuju se s obzirom na razinu uključenosti pojedinca i intenzitet kojim se osoba njima bavi, pa se tako dijele na tjelesne, kulturne, društvene ili pojedinačne oblike dokolice.

Prema nekim istraživačima (PERLMUTTER, HALL, 1992., 413-415), ciljeve slobodnog vremena moguće je definirati kao zadovoljavanje potreba za relaksacijom, raznodom, učenjem, kreativnim izražavanjem ili osjetilnim zadovoljstvima. Pri tome se pod pojmom relaksacije podrazumijevaju najmanje intenzivni oblici slobodnog vremena koji uključuju odmaranje, dnevno sanjarenje i spavanje. Razonoda od pojedinca zahtijeva srednje nisku razinu uključivanja i također je oblik odmora od svakodnevnog rada, a u nju se ubrajaju razgovor s prijateljima, čitanje lakog štiva, gledanje televizije, odlazak u kino, većina hobija, zabave, sudjelovanje u raznim igrama i praćenje raznih sportskih priredbi. Aktivnosti kojima učimo nove sadržaje zahtijevaju srednji intenzitet uključenosti odnosno određene tjelesne i misaone vještine, a odnose se na obrazovanje (koje nije potaknuto daljnjim ciljevima u karijeri), čitanje ozbiljna štiva, učenje sviranja nekog instrumenta, posjete muzejima i umjetničkim galerijama, klubovima i interesnim skupinama, putovanja, ali i bavljenje raznim individualnim sportovima. Kreativno izražavanje od pojedinca

paid work, and the release of a part of the day or a weekend from work obligations. There are many definitions of leisure time, but the analysis of the data acquired by research that will be presented in this paper will be grounded in two of them. According to M. Kaplan (1975, 26), leisure is “...relatively self-determined activity-experience that falls into one’s economically free-time roles, that is seen as leisure by participants, that is psychologically pleasant in anticipation and recollection, that potentially covers the whole range of commitment and intensity, that contains characteristic norms and constrains, and that provides opportunities for recreation, personal growth and service to others.”

A part of Kaplan’s definition is expanded by a definition by J. Dumazdier (1974, 133) which defines leisure time as “...activity – apart from the obligations of work, family, and society – to which the individual turns at will, for either relaxation, diversion, or broadening his knowledge and his spontaneous social participation, the free exercise of his creative capacity“ (DUMAZEDIER, 1974: 133).

According to type, the activities of leisure time are differentiated considering the level of one’s inclusion in them and intensity with which one engages in them, so they are divided into physical, cultural, social or individual forms of leisure.

According to some studies (PERLMUTTER, HALL, 1992, 413-415) the aims of leisure time can be defined as satisfying one’s needs for relaxation, pastime, learning, creative expression or sensory satisfaction. The term ‘relaxation’ refers to the least intensive forms of leisure time that include rest, daydreaming and sleeping. Pastime demands moderately low level of engagement and also represents a form of rest from everyday work and it includes talking to friends, light reading, watching television, going to the movies, most hobbies, participating in various games and attending various sports events. The activities through which we learn new things demand a middle intensity of engagement, i.e. certain physical and mental skills, and they refer to education (not motivated with career goals), serious reading, learning to play a musical instrument, visiting museums and art galleries, clubs and interest groups, travelling and engaging in individual sports. Creative expression demands a moder-

zahtijeva srednje visok intenzitet uključivanja, a u njega ubrajamo kreativne aktivnosti u umjetnosti, književnosti, glazbi, ozbiljno raspravljanje i aktivnosti pomaganja drugima. Najintenzivniju uključenost pojedinca zahtijevaju osjetilna zadovoljstva, primjerice religijska iskustva, intenzivno i ritmičko plesanje ili natjecateljske igre i sportovi.

CILJ I METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

„Premda je većina istraživanja koja se bave slobodnim vremenom i zadovoljstvom životom usmjerena na dob, rasu ili spol, neke studije istražuju generalni odnos između aktivnosti slobodnog vremena i kvalitete života“ (JOHNSON, BACKMAN, 2010., 107). Tako je i cilj ovoga rada analizirati dio rezultata istraživanja kojima je ispitivan način provođenja slobodnog vremena stanovnika i procjene kvalitete života u naseljima Općine Gornje Rijeka. Preciznije, u radu se polazi od opće hipoteze da mogućnosti i način provođenja slobodnog vremena pojedinaca utječu na procjenu ukupne kvalitete života u ruralnom prostoru.

Uz opću, u radu su postavljene i posebne hipoteze:

- Komunalno-infrastrukturna opremljenost naselja značajno je povezana s načinom provođenja slobodnog vremena i procjenom kvalitete života.
- Organiziranost i opremljenost prostora javnim sadržajima za aktivnosti slobodnog vremena prediktor je načina provođenja slobodnog vremena stanovništva.
- Bavljenje poljoprivredom (poljodjelstvom, stočarstvom, šumarstvom) varijabla je koja određuje izbor aktivnosti kojima se pojedinci bave u slobodno vrijeme.
- Zdravstveno stanje pojedinca čimbenik je koji utječe na način provođenja (izbor aktivnosti) slobodnog vremena.
- Način provođenja slobodnog vremena razlikuje se s obzirom na broj članova kućanstva u ruralnoj zajednici, pri čemu više socijalnih kontakata (posjeta i druženja) ostvaruju pojedinci koji žive u manje brojnim kućanstvima (samačkim i

ately high intensity of engagement, and refers to creative activities in arts, literature, music, serious discussions and helping others. The most intensive engagement is the one demanded by sensory satisfaction, such as religious experiences, intensive and rhythmic dancing or competitive games and sports.

AIM AND METHODOLOGY OF RESEARCH

“Although most studies in the area of leisure and life satisfaction focused on variables such as age [...], race [...] and gender [...], few studies explored the general relationship between leisure activities and quality of life (JOHNSON, BACKMAN, 2010, 107). Thus, the aim of this paper is to analyze a part of results of the research conducted to examine ways of spending leisure time and estimation of quality of life in the settlements of the Municipality of Gornja Rijeka. More precisely, the paper’s main premise is the general hypothesis that an individual’s possibilities and ways of spending leisure time influence the estimate of an overall quality of life in rural area.

Besides the general one, there are also special hypotheses presented in the paper:

- Communal-infrastructural equipment of the settlement is significantly related to the means of spending leisure time and estimating quality of life.
- Organization and equipment of an area with public contents for activities of leisure time are a predictor of means of a population’s spending of leisure time.
- Engaging in agriculture (farming, cattle-raising, and forestry) is a variable that determines the choice of activities undertaken by individuals in their leisure time.
- Health condition of an individual is a factor that influences the means of spending leisure time (selection of activities).
- Ways of spending leisure time differ in relation to the number of households in a rural community, with more social contacts (visits and companionship) achieved by individuals that live in smaller households (single-member and two-member

dvočlanim).

Tijekom studenog i prosinca 2012. godine provedena je anketa *metodom licem u lice* na neproporcionalnom prosudbenom uzorku od 170¹ ispitanika. Okvir uzorka predstavljalo je stanovništvo svih 14 naselja u dobi od 18 do 60² godina starosti, a broj ispitanika po naseljima ovisio je o veličini naselja. Prema spolu, ispitivanjem je ciljano obuhvaćen isti broj (udio) žena (50 %) i muškaraca (50 %). Prema dobnoj strukturi, anketirano je 55 ispitanika/ce u dobi od 18 do 29 godina starosti, 62 ispitanika/ce u dobi od 30 do 39 godina, 37 ispitanika/ca u dobi od 40 do 49 godina starosti i 16 ispitanika u dobi od 50 do 60 godina.

Način i kvaliteta provođenja slobodnog vremena stanovništva Općine Gornje Rijeka mjereni su pitanjima zatvorenog tipa o vrstama i učestalosti bavljenja određenim aktivnostima, a zatim su analizirani u odnosu na izabrane sociodemografske varijable (dob, spol, bračni status, broj članova kućanstva ispitanika), zdravstveni status i visinu prihoda pojedinca, (ne)bavljenje poljoprivredom kao djelatnošću, obrasce podrške i društvenosti, percepciju osobne kvalitete života i kvalitete života u naseljima u kojima ispitanici žive.

Rezultati ovoga istraživanja temelje se na statističkim procedurama koje se odnose na deskriptivne (univarijatne), bivarijatne i multivarijatne statističke analize provedene u programskom paketu SPSS v 18.0. Deskripcije izvornih čestica temelje se na opisu distribucija frekvencija/postotaka te su proširene navođenjem osnovnih mjera centralne tendencije (prosječna vrijednost i standardna devijacija). Latentna struktura izvornih čestica utemeljena je u rezultatima eksploratorne faktorske analize (komponentni model, G-K kriterij ekstrakcije faktora, Varimax rotacija). Razlike u priklanjanju dobivenim latentnim konstruktima (faktorima, dimenzijama) prema odabranim sociodemografskim karakteristikama ispitanika (spol, dob, obrazovanje...) provjerene su t-testom i analizom varijance

households).

During November and December of 2012 a survey was conducted by using a face-to-face interview method on a non-proportional judgment sample of 170¹ examinees. The frame of the sample was population of all 14 settlements aged 18 to 60² and the number of examinees by settlements depended on the size of a settlement. In terms of sex, the survey intentionally included the same number (share) of women (50%) and men (50%). In terms of age structure, a total of 55 examinees aged 18-29, 62 of them aged 30-39, 37 of them aged 40-49 and 16 aged 50-60 were interviewed.

Means and quality of spending leisure time in the municipality of Gornja Rijeka have been measured by closed questions about types and frequency of engaging in certain activities, and later on analyzed in relation to the selected sociodemographic variables (age, sex, marital status, examinee's household size), health condition and income level, (non)engagement in agriculture, patterns of support and sociability, perception of personal quality of life and the quality of life in settlements where the examinees lived.

The results of the research are based on statistical procedures related to descriptive (univariate), bivariate and multivariate statistical analyses conducted in the surrounding of the software package SPSS v 18.0. Descriptions of original items are based on the description of distributions of frequencies/percentages and have been expanded by providing basic values of central tendency (average value and standard deviation). The latent structure of the original items has been grounded on results of exploratory factor analysis (component model, G-K criterium of factor extraction, Varimax rotation). Differences in inclining toward the acquired latent constructs (factors, dimensions) according to the selected sociodemographic features of the examinees (sex, age, education, etc.) have been verified by a t-test and a variance analysis (ANO-

¹ Što čini 9,6 % ukupnog broja stanovnika općine.

² Uzorkom nisu bili obuhvaćeni ispitanici stariji od 60 godina života. Gornja dobna granica izabrana je jer je nakon 60. najveći broj stanovnika ruralnih prostora, a koji su bili zaposleni u nepoljoprivrednim djelatnostima, već izašao s tržišta rada. Naime, s obzirom na to da među njima najveći broj ima nižu i srednju stručnu spremu, do 60. godine života većina je u mirovini.

¹ 9.6% of the total population in the municipality.

² The sample did not include examinees older than 60. The upper age limit has been chosen due to the fact that after 60 most of the residents of rural areas that had been employed in non-agricultural activities have already left the labor market. Namely, given that most of them have lower and middle level of education, by the time they are 60 they are in most cases retired.

(ANOVA). Naposljetku, povezanost među pojedinim indikatorima, u skladu s postavljenim ciljevima, analizirana je na temelju korelacijske analize (Pearson).

PODRUČJE ISTRAŽIVANJA

Općina Gornja Rijeka smještena je na zapadnoj granici Koprivničko-križevačke županije, podno malog Kalnika 16 km udaljena od Križevaca (Sl. 1.). Prostor i stanovništvo, odnosno njegov način života, po većini³ obilježja pripadaju ruralnim prostorima/zajednicama: specifičnost okoliša, gustoća naseljenosti, poljoprivreda kao glavna gospodarska aktivnost, raspored stambenih objekata i pratećih gospodarskih zgrada u prostoru, vrste i kvaliteta prometnica, razina usluga. Podaci popisa stanovništva 2011. zabilježili su 1779 stanovnika u 14 naselja, s prosječnom gustoćom naseljenosti od 54,4 stanovnika na km², koji žive u 503 kućanstva. Naselja su izrazito mala, okupljenog tipa, smještena periferno spram općinskog središta. Broj stanovnika općine kontinuirano se smanjuje, što prate i negativne prirodne promjene, uz naglašeno povećanje udjela starog stanovništva. U čak osam naselja živi manje od 100 stanovnika.⁴

Općina Gornja Rijeka odabrana je kao primjer studije slučaja u istraživanju objektivnih i subjektivnih domena kvalitete života stanovništva radno-aktivne dobi u ruralnim prostorima zbog obilježja prirodnog i izgrađenog okoliša, vrste i izgleda naselja, (malo)brojnosti stanovništva i prevladavajuće gospodarske grane.

³ Za potrebe provedbe mjera ruralnog razvoja, ruralnim i mješovitim područjima u Republici Hrvatskoj smatraju se sve jedinice lokalne samouprave koje pripadaju pretežno ruralnim ili mješovitim županijama (NUTS 3) izdvojenim primjenom OECD-ove metodologije. U tako određenim mješovitim i ruralnim područjima živi 3 217 117 stanovnika (75,08 %). Oni žive u „prostor[uslo]žene društvene i gospodarske strukture te mozaičnog krajolika, u kojem uz poljoprivrednu proizvodnju i šumarstvo postoji niz drugih djelatnosti i namjena“ (URL 2, 8).

⁴ U sastavu Općine Gornje Rijeke je 14 naselja: Donja Rijeka, Kostanjevec Riječki, Gornja Rijeka, Pofuki, Dropkovec, Kolarec, Deklešanec, Fajerovec, Fodrovec Riječki, Vukšinec Riječki, Barlabševec, Nemčevac, Lukačevac i Štrigovec. Najveće naselje i središte općine je Gornja Rijeka s 340 stanovnika. Usprkos određenim funkcijama, i ovo naselje kao i sva ostala u općini po svojim obilježjima ruralno.

VA). Finally, according to the set goals, the relation among indicators has been analyzed based on correlational analysis (Pearson).

AREA OF RESEARCH

The Municipality of Gornja Rijeka is positioned near the western border of Koprivnica-Križevci County, at the foot of Mali Kalnik around 16 km away from Križevci (Fig. 1). By majority³ of features, the area and the population, i.e. its way of life, belong to rural areas/communities: specificity of the environment, population density, agriculture as main economic activity, disposition of residential buildings and the utility buildings in the area, types and quality of connections, level of services. The census data from 2011 recorded 1,779 residents in 14 settlements, with an average population density of 54.4 inhabitants per square kilometer, living in 503 households. The settlements are very small, of expanded type, positioned peripherally in relation to the municipality center. The municipality's population continually decreases, which is followed by negative natural changes with a pronounced increase in share of older population. Eight settlements have less than 100 inhabitants⁴.

The Municipality of Gornja Rijeka was selected as an example of a case study in researching objective and subjective domains of quality of life of active age population in rural areas due to its features of natural and built environment, type and visage of settlements, small number of inhabitants and the predominant economic branch.

³ For the purposes of implementing measures for rural development, rural and mixed areas in the Republic of Croatia are defined as all the local administrative units that belong to predominantly rural and mixed counties (NUTS 3) by the single usage of the OECD's methodology. Thusly defined mixed and rural areas are a home to 3,217.117 inhabitants (75.08%). They reside in “an area of complex social and economic structure and mosaic landscape where, besides agricultural production and forestry, there is also a range of other activities and purposes.” (URL 2, 8).

⁴ The Municipality of Gornja Rijeka consists of 14 settlements: Donja Rijeka, Kostanjevec Riječki, Gornja Rijeka, Pofuki, Dropkovec, Kolarec, Deklešanec, Fajerovec, Fodrovec Riječki, Vukšinec Riječki, Barlabševec, Nemčevac, Lukačevac and Štrigovec. The largest settlement and the Municipality's center is Gornja Rijeka with 340 inhabitants. Despite some functions, this village like all the others by their features are rural settlements.

SLIKA 1. Naselja Općine Gornja Rijeka

FIGURE 1 Settlements of the Municipality of Gornja Rijeka

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

Način provođenja slobodnog vremena, točnije aktivnosti dokolice mijenjaju se tijekom životnog ciklusa pojedinaca. Na promjene, uz spol i dob ispitanika, utječu i razina obrazovanja, zdravstveno stanje (razina funkcionalnog statusa, posebice važno u starijoj dobi), pojedinačni interesi i sklonosti i socioekonomski status pojedinca.

Tako se, prema istraživanjima S. J. Cutler i J. Hendricks (1990.), žene više bave čitanjem, društvenim aktivnostima i umjetničkim pokušajima, dok se muškarci češće uključuju u momčadske sportove i aktivnosti na otvorenome.

Uz varijablu spola i dobi, na način provođenja slobodnog vremena utječu i obilježja prostora u kojem žive ispitanici. Primjerice, za istraživanje stanovništva u ruralnom prostoru pozornost se usmjerava na vrstu naselja u kojem živi, dostupnost, to jest udaljenost organiziranih sadržaja za provođenje dokolice od mjesta stanovanja korisnika, kvalitetu prometne povezanosti (dostupnost javnog prijevoza), radni status (zaposlen/nezaposlen) i vrstu rada (u primarnim ili nekim drugim djelatnostima), prihode, bračni status (veličinu kućanstva) itd.

Za potrebe ovoga istraživanja pojmom slobodnog vremena obuhvaćeno je vrijeme koje ostaje pojedincu nakon obveznog rada, obavljanja poslova u kućanstvu ili na vrtu/imanju, a u kojem se bavi aktivnostima koje je svojevoljno odabrao.

Nekada, u tradicionalnom životu na selu radno i slobodno vrijeme bilo je isprepletano tijekom dana, nisu bile jasno prepoznate granice među proizvodnim radnim vremenom na imanju, radom u kućanstvu, obiteljskim obvezama, vremenom odmora i sl. (ŠUVAR, 2005., 902). „Opseg, ritam i sadržaj slobodnog vremena određeni su dobrim dijelom i karakteristikom dominirajuće privrede u seoskom životu“ (ŠUVAR, 2005., 911). S deagrarizacijom stanovništva, (pre)seljenjem i zapošljavanjem u nepoljoprivrednim djelatnostima u selima ili manjim gradovima, mijenja se stil i dnevni ritam života stanovnika ruralnih područja, dolazi do novog rasporeda funkcija između ruralnih i urbanih prostora (BENGS, ZONNEVELD, 2002.), ponajprije u području rada (u gradovima) i stanovanja (nešto češće u selima),

RESULTS OF RESEARCH AND DISCUSSION

The ways of spending leisure time, or more precisely, leisure activities are changing during the life cycle of an individual. Besides sex and age, the changes are also influenced by level of education, health condition (level of functional condition, especially important in older age), individual interests and leanings and one's socioeconomic status.

Thus, according to the studies of S. J. Cutler and J. Hendricks (1990), women are more engaged in reading, social activities and arts, while men are more often engaged in team sports and outdoors activities.

Besides the variables of sex and age, ways of spending leisure time are also influenced by the features of the area in which the examinees reside. For example, in researching population of rural area the focus is on the type of settlement that it inhabits, the availability of organized contents for leisure i.e. the distance of place of residence, quality of transport connections (availability of public transport), working status (employed/unemployed) and type of work (primary or other activities), income, marital status (size of household), etc.

For the purposes of this research the term leisure included time that is left to an individual after his obligatory working time and after doing household chores or garden/property, and during which one engages in willingly chosen activities.

In the past, when the life in the country was traditional, the working hours and free time were interwoven during the day, the borders between the productive working time on the estate, house chores, family obligations, leisure, etc. were not clear (ŠUVAR, 2005, 902). „Scope, dynamics and contents of leisure are significantly defined by the features of the dominant economy in rural life“ (ŠUVAR, 2005, 911). With the process of population's deagrarization, migration and employment in non-agricultural activities in villages and towns, style and daily dynamics of rural population changes, and a new disposition of functions between rural and urban areas occurs (BENGS, ZONNEVELD, 2002), primarily in working (towns) and residential (more commonly villages) areas, but also in the areas of work and leisure/entertainment/recreation (increasingly in rural zones) as well as in some other areas. Employment in

a onda i prostora rada i odmora/zabave/rekreacije (sve češće u ruralnom prostoru) te nekim drugim područjima. Zapošljavanje u različitim sektorima djelatnosti utječe i na način života u izvanradnom dijelu dana, pa stanovnicima sela nerijetko kombinirajući rad za plaću i tradicionalne poslove vezane uz zemlju nedostaje slobodno vrijeme u kojem bi se posvetili aktivnostima razonode i/ili zabave koje zahtijevaju jači intenzitet uključenosti (PERLMUTTER, HALL, 1992.). Ulaskom suvremenih sredstava za rad u kućanstvo, zabavu i dokolicu u svakodnevni život mijenja se i način provođenja slobodnog vremena (HODŽIĆ, 2002.).

Odgovori na postavljeno pitanje o vrstama aktivnosti tijekom slobodnog vremena pokazuju da većina stanovnika ruralnih područja slobodno vrijeme provodi na pasivan način, bez zahtjevnije fizičke i mentalne uključenosti – slušajući radio, gledajući televizijski program ili provodeći vrijeme na internetu. Tako čak 82,9 % ispitanika svakodnevno gleda televiziju, 76,5 % sluša radio, a gotovo polovica provodi vrijeme na internetu. I neka druga ranije provedena istraživanja, primjerice istraživanje provedeno 1989. u gradskim i seoskim naseljima Hrvatske (STOJKOVIĆ, 1990.), pokazalo je slične rezultate. Tada je 80,6 % stanovnika sela svaki dan gledalo televiziju, a 75,1 % slušalo radio (STOJKOVIĆ, 1990., 169). Također, u istraživanju slobodnog vremena mladih u urbanim i ruralnim prostorima Hrvatske provedenom 1996. (ILIŠIN, 1999., 27) gledanje televizijskog programa uz slušanje glazbe najčešće su dnevne aktivnosti (90 % mladih svakodnevno gleda televizijski program). Tijekom tranzicijskog razdoblja očito se nije promijenio obrazac ponašanja u dominantnim dnevnim aktivnostima slobodnog vremena stanovništva u ruralnim prostorima ili se obrazac mijenja relativno sporo. Točnije, zbog tehnološkog napretka i izgradnje informacijske i komunikacijske infrastrukture i u ruralnim prostorima, među najčešćim dnevnim aktivnostima u slobodno vrijeme sada je provođenje vremena na internetu. Danas je internet velikim dijelom zamijenio nekadašnje čitanje novina te korisnici dio vremena koriste i za čitanje članaka na različitim web portalima, ali i za igranje igrica, kupnju preko web trgovina i sl. Razmjerno česte aktivnosti (Tabl. 1.) kojima se bave ispitanici su i čitanje knjiga, izlasci u gostionice, kafiće i

various sectors also influences the way of life during non-working part of the day, so the inhabitants of villages combine remunerated work with traditional work related to land and usually miss the free time during which they could engage in leisure and/or fun more intensively (PERLMUTTER, HALL, 1992). With the emergence of modern elements and items in household work, entertainment and leisure in everyday life, the ways of spending free time also change (HODŽIĆ, 2002).

Responses on the question regarding types of activities during leisure time indicate that majority of rural population tends to spend its free time passively, without a more demanding physical or mental engagement – by listening to the radio, watching TV program or spending time on the internet. It turns out that 82.9% of the examinees watch TV every day, 76.5% listen to the radio and almost half of the population spends time on the internet daily. Some previous studies, like the one conducted in 1989 in urban and rural settlements of Croatia (STOJKOVIĆ, 1990), show similar results. Back then 80.6% of inhabitants of villages watched TV daily, and 75.1% listened to radio (STOJKOVIĆ, 1990, 169). Moreover, the research of leisure of young people in urban and rural areas of Croatia conducted in 1996 (ILIŠIN, 1999, 27) showed that the most common daily activities were watching TV program and listening to music (90% of young people watched television daily). During the period of transition, the pattern of behavior in the dominant daily activities in free time in rural areas has obviously not changed, or it is being changed at a relatively slow pace. More precisely, due to technological advancement and construction of information and communication infrastructure in rural areas, spending time on the internet is one of the most common daily free time activities. Today the internet has largely replaced reading of newspapers, so the users spend part of their time in reading articles on different web pages, as well as in playing games, online shopping, etc. Relatively frequent activities (Tab. 1) of examinees are also reading books, going to bars, cafés and similar facilities and going to church. Such distribution of activities during free time confirms the dominance of those activities whose main function is entertainment, pastime and/or recreation.

slična mjesta te odlazak u crkvu. Ovakav raspored aktivnosti u slobodnom vremenu potvrđuje prevladavanje onih aktivnosti čija je glavna funkcija zabava, razonoda i/ili rekreacija.

Velik dio slobodnog vremena koristi se i za posjećivanje prijatelja (37,6 % tjedno, 31,8 % mjesečno) i rodbine (24,7 % tjedno, 38,2 % mjesečno) što i dalje upućuje na važnost održavanja bliskih međusobnih odnosa druženjem licem u lice u seoskim naseljima. Usporedi li se ovaj podatak s

Significant part of leisure time is used for visiting friends (37.6% weekly, 31.8% monthly) and relatives (24.7% weekly, 38.2% monthly), which indicates a continuing importance of maintaining close relations by associating face to face in rural settlements. If we compare this data with previous studies (STOJKOVIĆ, 1990.; ILIŠIN, 1999), the decrease in frequency of daily and weekly visits is significant. Social changes cause the community to change as well. Traditional patterns of associating are gradually changing in both

TABLICA 1. Načini i učestalost provođenja slobodnog vremena

TABLE 1 Types and frequency of spending leisure time

	Nikada / Never	Nekoliko puta godišnje / Several times a year	Mjesečno / Monthly	Tjedno / Weekly	Dnevno / Daily	N	M	SD
Odlazak u lov i ribolov / Fishing and hunting	87,6%	8,8%	0,6%	1,8%	1,2%	170	1,20	0,649
Odlazak u kino / Going to cinema	60,0%	36,5%	3,5%	-	-	170	1,44	0,564
Odlazak u gostionice, kafiće i dr. / Going to bars, cafés etc.	8,2%	25,9%	23,5%	28,2%	14,1%	170	3,14	1,193
Odlazak u restorane / Going to restaurants	32,4%	46,5%	17,1%	4,1%	-	170	1,93	0,811
Odlazak na izlete / Outdoor trips	25,3%	63,5%	9,4%	1,2%	0,6%	170	1,88	0,660
Sportske aktivnosti / Sports activities	35,9%	29,4%	13,5%	14,7%	6,5%	170	2,26	1,267
Čitanje novina/knjiga / Reading newspapers/ books	8,2%	15,9%	15,3%	29,4%	31,2%	170	3,59	1,299
Gledanje TV-a / Watching TV	1,8%	1,8%	1,8%	11,8%	82,9%	170	4,72	0,746
Slušanje radija / Listening to radio	2,4%	1,8%	7,1%	12,4%	76,5%	170	4,59	0,881
Internet / Internet	22,9%	7,1%	8,8%	16,5%	44,7%	170	3,53	1,636
Posjećivanje prijatelja / Visiting friends	1,8%	17,1%	31,8%	37,6%	11,8%	170	3,41	0,964
Posjećivanje rođaka / Visiting relatives	1,2%	30,0%	38,2%	24,7%	5,9%	170	3,04	0,912
Odlazak u crkvu / Going to church	1,8%	34,7%	21,8%	39,4%	2,4%	170	3,06	0,953
Hobi (pletenje, šivanje...) / Hobbies (knitting, sewing, etc.)	59,4%	11,8%	14,1%	11,2%	3,5%	170	1,88	1,222

Izvor: Anketno istraživanje, 2012. / Source: Survey research 2012

ranijim istraživanjima (STOJKOVIĆ, 1990.; ILIŠIN, 1999.), ipak je zamjetno smanjenje frekventnosti svakodnevnih i tjednih posjeta. Pod utjecajem društvenih promjena mijenja se i zajednica. Tradicionalni obrasci druženja postupno se mijenjaju, i u selu i u gradu. Sve je raširenije održavanje odnosa putem društvenih mreža, čime se ne smanjuje intenzitet interakcije, već se mijenjaju načini i oblici druženja – sada sve češće u obliku redovite participacije u „virtualnim zajednicama“.

villages and in towns. Maintaining social relations through social networks becomes more and more present, which does not decrease the intensity of interaction, but changes the ways and forms of associating – now more commonly through participating in ‘virtual communities’.

In order to determine whether there are any latent patterns of grouping individual activities of leisure time, a factor analysis was conducted on 14 activities described in the previous part of the

TABLE 2. Dimenzije slobodnog vremena dobivene faktorskom analizom

TABLE 2 Dimensions of leisure times acquired through factor analysis

	Faktor / Factor				
	1	2	3	4	5
Restorani / Restaurants	0,778			0,203	
Internet / Internet	0,698		0,119		0,232
Kino / Cinema	0,669			0,143	
Izleti / Excursions	0,590				
Posjećivanje rođaka / Visiting relatives		0,891			
Posjećivanje prijatelja / Visiting friends	0,266	0,774			
Odlazak u crkvu / Going to church	0,168	0,156	0,826	0,114	
Sport / Sports	0,435	0,213	0,623	0,155	
Gostionica, kafić / Bar, café	0,480	0,202	0,536		
Hobi (pletenje, šivanje...) / Hobby (knitting, sewing...)		0,269		0,737	0,101
Lov i ribolov / Hunting and fishing	0,115	0,230	0,378	0,630	
Čitanje novina/knjiga / Reading newspapers/books	0,431	-0,257	0,199	0,526	0,161
Gledanje TV-a / Watching TV					0,792
Slušanje radija / Listening to radio		0,156			0,729

Da bi se utvrdilo postoje li latentni obrasci prema kojima se razvrstavaju pojedine aktivnosti slobodnog vremena, provedena je faktorska analiza na 14 aktivnosti opisanih u prethodnom dijelu teksta. Varimax rotacijom (uz G-K kriterij) dobiveno je pet faktora (latentnih dimenzija) koji ukupno tumače 60,964 % varijance (Tab. 2.).

Prvi izdvojeni faktor nazvan je urbana dimenzija slobodnog vremena jer okuplja aktivnosti vezane uz češći odlazak u restorane, kino i na izlete, te učestalije korištenje interneta. To su obrasci ponašanja tipični za život u urbanoj sredini, a sve manjim razlikama u načinu i uvjetima života stanovnika sela i grada, sve su prisutniji i u seoskoj svakodnevnici. Aktivnostima okupljenim prvim faktorom u prosjeku su skloniji muški ispitanici ($t = 2,179$, $df =$

text. Through Varimax rotation (with G-K criterion) five factors (latent dimensions) were acquired that interpret 60.964% of variance (Tab. 2).

The first singled out factor is called **urban** dimension of leisure time because it includes activities related to frequent visiting restaurants and cinema, going to excursions and usage of the internet. These behavior patterns are typical for life in urban environment, and due to decreasing differences in ways and conditions of life in villages and cities, they are increasingly present in everyday country life. The activities assembled by the first factor are more inclined to by male examinees ($t = 2.179$, $df = 168$, $p = .031$), the youngest ones ($F = 10.129$, $p = 0.000$), the most educated ones ($F = 25.317$, $p = 0.000$) and students ($F = 7.668$, $p = 0.000$). Additionally, it was shown

168, $p = 0,031$), najmlađi ($F = 10,129$, $p = 0,000$), te najobrazovaniji ($F = 25,317$, $p = 0,000$) i studenti ($F = 7,668$, $p = 0,000$). Dodatno se pokazalo da su ispitanici stari između 30 i 39 godina u usporedbi s najstarijim dobnim razredom u uzorku, kao i zaposleni u odnosu na domaćice, skloniji aktivnostima poput odlazaka u kino i restorane, korištenju interneta te odlasku na izlete, odnosno češće na opisane načine provode slobodno vrijeme. S obzirom na stupanj završene škole, ispitanici sa završenom osnovnom školom ili nižom razinom obrazovanja najmanje su skloni navedenim aktivnostima. Rezultati dosadašnjih empirijskih istraživanja o načinu provođenja dokolice u seoskom ambijentu pokazuju da su mladi i studenti uglavnom zaokupljeni aktivnostima „čija je prvenstvena funkcija zabava, razonoda i rekreacija, dok se intelektualno i kreativno zahtjevnijim aktivnostima“ razmjerno rijetko bave (ILIŠIN 1999., 27; BOUILLET I DR., 2008.). Očekivano je da su zaposleni skloniji odlascima u restorane, posjećivanju raznih kulturnih događanja i izletima zbog redovitosti (i visine) mjesečnih prihoda koji im omogućuju određeni životni standard nužan za navedene aktivnosti. Ti su rezultati u skladu s nekim drugim istraživanjima prema kojima socioekonomska razina kojoj pojedinac pripada utječe na aktivnosti dokolice tako da oni s nižim primanjima više prakticiraju relaksaciju i razonodu, a oni s višima češće se uključuju u razvojne i kreativne aktivnosti (CUTLER, HENDRICKS, 1990.; PODGORELEC, KLEMPIĆ BOGADI, 2013.). S obzirom na percepciju osobne kvalitete života i kvalitete života u naseljima u kojima žive, ispitivana je i opremljenost kućanstva osobnim računalom, priključkom na internet i posjedovanjem tzv. kućne knjižnice.⁵ Istraživanjem je potvrđeno da su tzv. urbanim aktivnostima skloniji ispitanici koji u kućanstvu posjeduju osobno računalo ($t = -7,556$, $df = 168$, $p = 0,000$), prijenosno računalo ($t = -4,145$, $df = 168$, $p = 0,000$) i priključak na internet ($t = -6,069$, $df = 168$, $p = 0,000$).

Drugi dobiveni faktor odnosi se na učestalije posjećivanje rodbine i prijatelja, što u većoj mjeri pripada tradicionalnom obrascu ponašanja u ruralnim sredinama stoga je nazvan **tradicionalna** dimenzija. Posjećivanju rodbine i prijatelja skloniji

that examinees aged 30-39 compared to the oldest age class in the sample, as well as the employed in comparison to housemakers, are more inclined to engaged in activities such as going to cinema and restaurants, using the internet and going to excursions, i.e. they more frequently spend their leisure time in described ways. When it comes to degree of education, the examinees with finished elementary school or lower level of education are the least inclined towards such activities. The results of previous empirical studies about the means of spending leisure time in countryside surroundings have shown that young people and students are mostly occupied with activities “whose primary functions are entertainment, pastime and recreation, while intellectually and creatively more demanding activities” are engaged in relatively rarely (ILIŠIN, 1999, 27; BOUILLET ET AL., 2008). It is expected that the employed are more inclined to going to restaurants, attending various cultural events and going to excursions due to regularity (and level) of monthly income that allow a living standard necessary for the mentioned activities. These findings are in accordance with other studies suggesting that one’s socioeconomic level influences leisure activities in a way that those with lower income are more engaged in relaxation and pastime, while those with higher income are more into developmental and creative activities (CUTLER, HENDRICKS, 1990.; PODGORELEC, KLEMPIĆ BOGADI, 2013.). When it comes to perception of personal quality of life and the quality of life in place of residence, households equipped with a personal computer and a connection to internet, as well as those with a home library were also researched⁵. The research confirmed that the inclination towards the so-called urban activities is more frequent in examinees who have a personal computer ($t = -7.556$, $df = 168$, $p = .000$), a laptop ($t = -4.145$, $df = 168$, $p = .000$) and a connection to the internet ($t = -6.069$, $df = 168$, $p = .000$) in their households.

The second acquired factor refers to more frequent visits to relatives and friends which generally belongs to the traditional pattern of behavior in rural surroundings and is, thus, called **traditional** dimension. In comparison to examinees aged 30-39 and the oldest examinees, younger ones are more inclined to visiting relatives and friends ($F = 5.421$,

⁵ Posjedovanje najmanje stotinjak knjiga.

⁵ Owning at least around 100 books.

su najmlađi ispitanici u usporedbi s onima starima između 30 i 39 godina te najstarijim ispitanicima ($F = 5,421$, $p = 0,001$). Prema nalazima nekih ranijih istraživanja (PODGORELEC, 2008.; PODGORELEC, KLEMPIĆ BOGADI, 2013.), bilo je za očekivati da će brojnost članova kućanstva (samačka, dvočlana ili višečlana) utjecati i na način provođenja slobodnog vremena pojedinca, posebno u odnosu na učestalost posjećivanja rodbine i prijatelja. Rezultati istraživanja na uzorku stanovnika općine Gornje Rijeka pokazuju da se treba odbaciti postavljenu hipotezu jer broj članova kućanstva nije u statistički značajnoj korelaciji ni s jednom od mjenjenih dimenzija slobodnog vremena niti su analizom varijance dobivene statistički značajne razlike među kućanstvima s različitim brojem članova kućanstva. Jedno od mogućih objašnjenja je i dob ispitanika, naime u uzorku nema starijih od 60 godina, dobi kada se smanjuje veličina kućanstava, raste broj samačkih i sve je prisutniji problem osamljenosti koji onda potiče potrebu za druženjem kao i učestalost posjećivanja rodbine i prijatelja. Ukupno promatrajući život stanovništva u ruralnim prostorima jedan od zaključaka je da je manja učestalost druženja posljedica posttradicionalnog načina života sve prisutnijeg i u ruralnim naseljima koja se ogleda i u postupnom smanjenju bliskih kontakata s rodbinom i prijateljima te većom razinom otuđenosti pojedinca.

Treći faktor (tradicionalna) **društvenost** okuplja aktivnosti ispitanika poput odlaska u crkvu, gostionice/kafiće te bavljenje sportom. Sve tri aktivnosti tipične su za ruralna područja jer bez obzira na veličinu i razvijenost sela tim se aktivnostima ruralno stanovništvo bavilo oduvijek.⁶

Crkva je bitan čimbenik u životu seoske zajednice. S obzirom na ograničene sadržaje u seoskoj sredini, ona je tradicionalno mjesto okupljanja i važan dio društvenog života, osobito starijeg stanovništva. „Katkad retraditionalizira odnose u zajednici, a katkad je naprednija od države, modernizirajući se brže i uspješnije“ (SEFERAGIĆ, 2002., 25). Istraživanje (MARINOVIĆ JEROLIMOV, 2005.) provedeno na reprezentativnom uzorku stanovništva Hrvatske

⁶ Ili, kako je to bilo nekada (ŠUVAR, 2005., 913) „[u] tradicionalnom seoskom životu postojale su samo dvije institucije za provođenje slobodnog vremena izvan kuće – crkva i krčma“.

$p = 0.001$). According to the findings of some previous studies (PODGORELEC, 2008.; PODGORELEC, KLEMPIĆ BOGADI, 2013.), it was to be expected that the number of household members (single, two-member or multi-member households) would affect the ways of spending one's leisure time, especially in relation to frequency of visiting relatives and friends. The results of the research on a sample of population in the Municipality of Gornja Rijeka showed that the set hypothesis is to be discarded because the number of household members holds no significant statistical correlation with either of the measured dimensions of leisure time, nor did variance analysis provide any statistically significant difference between households of different sizes. One of the possible explanations is the examinees' age; namely, the sample does not include people older than 60, which is the age when household size decreases, number of single-member households grows and the problem of loneliness that incites the need for socialization and more frequent visits to relatives and friends grows. When generally observing the life of population in rural areas, one of the conclusions is that smaller frequency of socialization is a result of post-traditional way of life that is increasingly present in rural areas and reflects in a gradual decrease of close contacts with relatives and friends and a greater alienation of an individual.

The third factor of (traditional) **sociability** includes the activities of examinees such as going to church, bars/cafés and engaging in sports. All three activities are typical for rural areas because those are activities that rural population has always been engaging in, regardless of the size and development of a settlement.⁶

Church is an important factor in the life of a rural community. Considering the limited contents in countryside environment, it has been a traditional place of gathering and an important part of social life, especially when it comes to older population. “Sometimes it re-traditionalizes the relations in a community, and sometimes it is more advanced than the state, modernizing faster and more successfully” (SEFERAGIĆ, 2002, 25). A research (MARINOVIĆ JER-

⁶ Or, as it used to be (ŠUVAR, 2005, 913), “[in] traditional rural life there were only two institutions for spending leisure time away from home – church and tavern.”

2004. pokazalo je da tjedno u crkvu na misu češće odlaze žene, stariji, ispitanici s nižim stupnjem obrazovanja, ljudi koji žive na selu, domaćice i umirovljenici. Usporedba rezultata istraživanja o učestalosti odlaska u crkvu gradskog i seoskog stanovništva zadnja tri desetljeća pokazuju da je crkva kontinuirano češći izbor načina provođenja slobodnog vremena seoskog u odnosu na gradsko stanovništvo. Tako su prije tridesetak godina (STOJKOVIĆ, 1990., 175) stanovnici sela gotovo dvostruko češće išli u crkvu u usporedbi s gradskim stanovništvom. Otprilike desetak godina kasnije istraživanje provedeno na reprezentativnom uzorku stanovništva Hrvatske (HODŽIĆ, 2002., 91-93) također je potvrdilo da u slobodno vrijeme seosko stanovništvo odlazi u crkvu češće od gradskog. Istraživanje provedeno 1999. na uzorku mladeži (MARINOVIĆ JEROLIMOV, 2002.) pokazalo je da je religioznost najveća na selu, najmanja u velikim gradovima i u Zagrebu, a uvjereni vjernici su dominantni samo na selu, dok su u ostalim naseljima dominantni religiozni koji ne prihvaćaju sve što njihova vjera uči. Istraživanje D. Ljubotine i dr. (2004., 134) potvrđuje općenito veću religioznost u seoskoj sredini, pri čemu se uzorci muškaraca i žena jasno strukturno razlikuju u pokazateljima koji pridonose razlici između ruralne i urbane sredine.

U okviru ponuđenih aktivnosti u slobodnom vremenu, ispitanicima Općine Gornje Rijeke postavljeno je pitanje o učestalosti odlazaka u crkvu. Tako trećina ispitanika (37,1 %) odlazi u crkvu svaki tjedan, i uglavnom je riječ o odlasku na nedjeljnu misu. S obzirom na to da se misa svake nedjelje održava jedino u crkvi u centralnom naselju Gornja Rijeka, to je i jedina crkva u koju ispitanici odlaze.⁷ Petina ispitanika prakticira odlazak u crkvu samo u vrijeme vjerskih blagdana, što znači nekoliko puta godišnje, dok 17,1 % ipak ide nešto češće, barem jedanput u nekoliko mjeseci. Samo tri ispitanika nikada ne odlaze u crkvu. Navedenim rezultatima potvrđena je uloga crkve kao važnog dijela društvenosti i socijalizacije u životu suvremene seoske zajednice. Pri tome muškarci rjeđe odlaze u crkvu od žena (usporedivo s nalazima istraživanja

⁷ Kada je neki poseban blagdan ili svetkovina, misa se odražava i u kapelicama sv. Franje u Dropkovcu, sv. Ane u Kolarcu, sv. Josipa u Vukšincu Riječkom, sv. Nikole Tavelića u Pofukima i Križa Kristova u Riječkom Fodrovcu.

OLIMOV, 2005) conducted on a representative sample of the population of Croatia in 2004 showed that women, elder people, less educated examinees, people that live in a village, housemakers and retired people attend weekly mass in a church more frequently. The comparison of research results of the frequency of attending church in urban and rural populations in the last three decades showed that church is continually a more common choice of the way of spending leisure time of rural population. Around thirty years ago (STOJKOVIĆ, 1990, 175) inhabitants of villages attended churches almost twice as much in comparison to urban population. Approximately ten years later, a research was conducted on a representative sample of the population of Croatia (HODŽIĆ, 2002, 91-93) that also confirmed that village population in their free time goes to church more frequently than city population. A research conducted in 1999 on a sample of young people (MARINOVIĆ JEROLIMOV, 2002) showed that religiosity is the highest in villages, that it is the lowest in large cities and in Zagreb, and that true believers are dominant exclusively in villages, while in other settlements the most dominant are those who are religious, but do not accept all teachings of their religion. The research of D. Ljubotina et al. (2004, 134) confirms a generally higher religiosity in rural environments, with patterns of men and women having a clear structural distinction in indicators that contribute to the difference between rural and urban environments.

Within the framework of the offered leisure activities, the examinees in the Municipality of Gornja Rijeka were asked about the frequency of attending church. The third of the examinees (37.1%) went to church every week, mostly to Sunday mass. Given that the mass is celebrated each Sunday solely in a church in the central settlement of Gornja Rijeka, that is the only church that the examinees attend.⁷ One fifth of the examinees attended church only in time of religious holidays, which means several times a year, while a total of 17.1% attended more frequently, at least once in a few months. Only three examinees never attended church. The mentioned

⁷ During time of a special feast or celebration, the mass is also celebrated in the chapels of St. Francis in Dropkovec, St. Anne in Kolarac, St. Joseph in Vukšinec Riječki, St. Nicholas Tavelić in Pofuki and Christ's Cross in Riječki Fodrovec.

LJUBOTINA I DR., 2004. i MARINOVIĆ JEROLIMOV, 2005.), pa tako odlazak jedanput svakih nekoliko mjeseci prakticira 21,2 % muškaraca prema 12,9 % žena, a samo u povodu vjerskih blagdana 23,5 % muškaraca i 15,3 % žena. Rezultati pokazuju da je dob ispitanika, iako iznimno slabo, statistički značajno povezana s učestalosti odlaska u crkvu pri čemu mlađi ispitanici odlaze u crkvu rjeđe ($r = -0,169$, $p = 0,028$) (usporedivo s rezultatima istraživanja MARINOVIĆ JEROLIMOV, 2005.), dok socioekonomski status ispitanika (mjeren visinom prihoda) i veličina kućanstva (broj članova) nisu statistički značajno povezani.

results confirm the role of the Church as an important part of sociability and socialization in life of contemporary rural community. Notably, men attend church less frequently than women do (comparable to findings of the studies LJUBOTINA ET AL., 2004 and MARINOVIĆ JEROLIMOV, 2005), and thus 21.2% of men and 12.9% of women attend church once every few months, while church attendance solely during religious holidays is practiced by 23.5% of men and 15.3% of women. The results show that, although extremely weak, there is a significant statistical link of the examinees' age with the frequency of attending church where younger

SLIKA 2. Učestalost odlazaka u crkvu (%) (Izvor: Anketno istraživanje, 2012.)
 FIGURE 2. Frequency of attending church (%) (Source: Survey research, 2012)

Odlazak u gostionice/kafiće i bavljenje sportom uz rjeđe odlazanje u crkvu više je u prosjeku karakteristično za muške ispitanike ($t = 5,671$, $df = 150,651$, $p = 0,000$), najmlađu dobnu skupinu (u odnosu na ispitanike starije od 40 godina) ($F = 4,461$, $p = 0,005$), te zaposlene (u odnosu na domaćice) ($F = 2,491$, $p = 0,045$). I ranija istraživanja (ILIŠIN, 2002.) su pokazala da su izlasci u kavane i kafiće među najčešćim aktivnostima mladih u slobodno vrijeme.

Analiza varijance također je rezultirala statistički značajnom razlikom s obzirom na obrazovanje ispitanika. Iako *post hoc* testovi ne diferenciraju skupine koje se međusobno razlikuju, iz rezultata je vidljivo da su najmanje obrazovani u prosjeku najmanje skloni provoditi vrijeme baveći se navedenim aktivnostima u određenim javnim prostorima koje zajednica nudi kao oblik ispunjavanja potreba stanovništva tijekom slobodnog vremena, dok su najobrazovaniji tome najviše skloni ($F = 3,347$, $p = 0,038$). Još je u nekim istraživanjima 1980-

examinees attend church less frequently ($r = -0.169$, $p = 0.028$) (comparable to the results of research by MARINOVIĆ JEROLIMOV, 2005), while socio-economic status of examinees (measured by level of income) and household size (number of members) are not significantly statistically linked.

Going to bars/cafés and engaging in sports with less frequent going to church is on average more characteristic for male examinees ($t = 5.671$, $df = 150.651$, $p = .000$), the youngest age group (in relation to the examinees over 40) ($F = 4.461$, $p = 0.005$), and the employed (in relation to housemakers) ($F = 2.491$, $p = 0.045$). Earlier studies (ILIŠIN, 2002) also indicated that going to bars and cafés are among the most frequent leisure activities of young people.

The variance analysis also resulted in a statistically significant difference considering the examinees' education. Although *post hoc* tests do not differentiate groups that mutually differ, it is visible from the results that the least educated are on average the least inclined to spend time engaging

ih (STOJKOVIĆ, 1990.) utvrđeno da je formalno obrazovanje dominantan interferirajući čimbenik te da se u odabiru načina provođenja slobodnog vremena malen udio osoba s nižim obrazovanjem rekreativno bavi sportom.

Četvrti dobiveni faktor odnosi se na češće bavljenje hobijima i čitanjem te rjeđim odlaskom u lov/ribolov i nazvan je dimenzijom **hobija**. Aktivnostima poput pletenja ili šivanja, te čitanja knjiga ili novina (uz izostanak odlazaka u lov i ribolov) sklonije su ispitanice ($t = -3,302$, $df = 168$, $p = 0,001$). Slične rezultate pokazala su i druga istraživanja (CUTLER HENDRICKS, 1990; PODGORELEC, KLEMPIĆ BOGADI, 2013). Analiza varijance također je rezultirala statistički značajnom razlikom s obzirom na radni status ispitanika. Iako *post hoc* testovi ne diferenciraju skupine koje se međusobno razlikuju, iz rezultata je vidljivo da su nezaposleni i studenti najviše skloni provođenju slobodnog vremena u čitanju i bavljenju različitim hobijima, a zaposleni najmanje ($F = 2,509$, $p = 0,044$).

Peti faktor – **medijska** dimenzija, svrstava učestalije gledanje televizije i slušanje radija. Na ovom faktoru nisu dobivene statistički značajne razlike što upućuje na to da ispitanici bez obzira na spol, dob ili obrazovanje podjednako učestalo gledaju televiziju i slušaju radio. Usporedba dobivenih rezultata s ranijim istraživanjima (STOJKOVIĆ, 1990.; ILIŠIN, 1999.; PODGORELEC, KLEMPIĆ BOGADI, 2013.) pokazuje da se još od prodora masovnih medija u sela nije promijenio dominantan način provođenja slobodnog vremena. Ipak, tzv. medijskoj dimenziji u prosjeku su skloniji ispitanici koji u kućanstvu imaju osobno računalo ($t = -2,228$, $df = 70,698$, $p = 0,029$).

Istraživanjem se nastojalo ustanoviti i postoji li veza između načina kontaktiranja (poštom, telefonom ili e-mailom) i učestalosti kontaktiranja s prijateljima ili obitelji s vrstom aktivnosti i načinom provođenja slobodnog vremena. Rezultati su pokazali umjerenu statistički značajnu povezanost s dvije dimenzije slobodnog vremena pri čemu su ispitanici koji češće kontaktiraju s prijateljima više skloni aktivnostima u urbanoj ($r = -0,354$, $p = 0,000$) i tradicionalnoj dimenziji slobodnog vremena ($r = -0,253$, $p = ,001$).

Također, istraživanje nije potvrdilo hipotezu o značajnosti razlika u načinu provođenja slobodnog

in the mentioned activities in specific public places offered by the community as a form of meeting the population's needs during leisure time, while the most educated are the most inclined to it ($F = 3.347$, $p = 0.038$). In some studies during the 1980s (STOJKOVIĆ, 1990) it was determined that formal education is the dominant interfering factor, and that in selection of means of spending free time a small share of persons with lower education engages in sport for recreation.

The fourth acquired factor refers to a more frequent engagement in hobbies and reading, and less frequently going hunting/fishing, and was named the **hobby** dimension. The activities such as knitting or sewing, reading books or newspapers (but with no going hunting or fishing) are preferred by female examinees ($t = -3.302$, $df = 168$, $p = .001$). Other studies showed similar results (CUTLER HENDRICKS, 1990; PODGORELEC, KLEMPIĆ BOGADI, 2013). Variance analysis also resulted in a statistically significant difference when it comes to work status of an individual. Although post hoc tests do not differentiate groups that are mutually different, the results showed that the unemployed and students are most inclined to spending their leisure time reading and engaging in various hobbies, and the employed examinees the least inclined ($F = 2.509$, $p = 0.044$).

The fifth factor – **media** dimension, groups more frequent watching TV and listening to radio. No statistically significant differences were recorded within this factor, which indicates that the examinees watch TV and listen to radio equally frequent, regardless of their sex, age or level of education. The comparison of the acquired results with the previous studies (STOJKOVIĆ, 1990.; ILIŠIN, 1999.; PODGORELEC, KLEMPIĆ BOGADI, 2013.) shows that the dominant way of spending leisure time in the village has not changed since the breakthrough of mass media in rural settlements. However, the examinees that own a personal computer in their households are more inclined to the so called media dimension ($t = -2.228$, $df = 70.698$, $p = .029$).

The research also attempted to establish whether there was a connection between the frequency and ways of communicating (mail, telephone or e-mail) with friends or family and the type of activity and ways of spending leisure time. The results

vremena pojedinaca koji se bave bilo kojom vrstom poljoprivrede (poljodjelstvom, stočarstvom, šumarstvom) i onih koji se bave poslovima vezanim uz druge sektore. Primjerice, od onih ispitanika koji imaju poljoprivredno gospodarstvo, učestalost aktivnosti vezanih uz poljoprivredu iako relativno slabo, pokazala se statistički značajno povezana s tri dimenzije slobodnog vremena: ispitanici koji rjeđe pomažu/rade na OPG-u skloniji su urbanim aktivnostima (F1) ($r = 0,271$, $p = 0,003$) i aktivnostima vezanim uz (tradicionalnu) društvenost (F3) ($r = 0,202$, $p = 0,028$), dok su ispitanici koji više (učestalije) rade na OPG-u skloniji medijskoj dimenziji slobodnog vremena (F5) ($r = -0,241$, $p = 0,009$). Takvu povezanost moguće je objasniti nedostatkom slobodnog vremena ispitanika koji više vremena provode u poljoprivrednim poslovima upravo zbog ritma rada koje diktiraju poljoprivredne kulture i koji, zbog toga, često nemaju vremena za aktivnosti obuhvaćene urbanom dimenzijom korištenja slobodnog vremena.

PROCJENA OSOBNE KVALITETE ŽIVOTA VEZANA UZ NAČIN PROVOĐENJA SLOBODNOG VREMENA I ZAJEDNICU U KOJOJ ISPITANIK ŽIVI

Samoprocjena zdravlja i slobodno vrijeme

Zdravstveno stanje, funkcionalni status pojedinca i dostupnost zdravstvene zaštite posebice su važni kada se analiziraju podaci prikupljeni istraživanjima populacija koje žive u specifičnim uvjetima (primjerice, stanovništvo koje živi u slabije razvijenim ruralnim područjima) ili određenim dijelovima populacije (primjerice stari ljudi). Bolest(i) u znatnoj mjeri smanjuju radne sposobnosti (posebice radnika koji obavljaju razne fizičke poslove poput poljodjelskih), ograničavaju aktivnosti dokolice (aktivnosti koje zahtijevaju tjelesni napor i/ili fizičku snagu – sport, lov i ribolov, vrtlarjenje i dr. kao i aktivnosti koje se ne mogu provoditi unutar doma pojedinca itd.), zahtijevaju dodatne troškove iz, inače, skromnog budžeta stanovnika ruralnih naselja (od lijekova do prehrane, raznih pomagala ili terapija: fizikalne i dr.), smanjuju stupanj samostalnosti kroničnih bolesnika, što sve zajedno bitno

showed a moderately significant statistical correlation with two dimensions of leisure time where the examinees who contacted their friends more often were more prone to activities in urban ($r = -.354$, $p = .000$) and traditional dimensions of leisure time ($r = -.253$, $p = .001$).

Furthermore, the research did not confirm the hypothesis about the significance of differences in ways of spending free time in individuals that work in any type of agriculture (farming, cattle-raising, and forestry) and those who are in jobs related to other sector. For example, the frequency of activities related to agriculture in those examinees who have an agricultural estate has shown a statistically significant (although weak) relation with three dimensions of leisure time: examinees who less frequently participated in work on agricultural estate were more prone to urban activities (F1) ($r = .271$, $p = .003$) and to activities related to (traditional) sociability (F3) ($r = .202$, $p = .028$) while examinees that those who worked more frequently on agricultural estate were more inclined to media dimension of leisure time (F5) ($r = -.241$, $p = .009$). Such relation can be explained by a lack of free time of examinees who spent more time in agricultural work due to working dynamics dictated by crop plants and who, due to that fact, often did not have time for activities included in the urban dimension of spending leisure time.

ASSESSMENT OF INDIVIDUAL QUALITY OF LIFE RELATED TO WAYS OF SPENDING LEISURE TIME AND A COMMUNITY WHERE AN INDIVIDUAL LIVES

Self-assessment of health and leisure time

Health condition, functional status of an individual and availability of healthcare are especially important in analyzing data acquired through a research of population living in specific surroundings (for example, population residing in less developed rural areas) or of certain parts of population (for example, the elderly). Illness greatly reduces working abilities (especially in workers that do physical work such as that in agriculture), limits leisure activities (those which require physical effort and/or physi-

određuje pojedinačnu kvalitetu života.

Samoprocjena zdravlja ispitanika u istraživanju u Općini Gornjoj Rijeci pokazala je da otprilike dvije trećine (70 %) ocjenjuju svoje zdravlje jako dobrim (13 %) i dobrim (57,1 %), što se može objasniti ponajprije starosnom strukturom uzorka u kojoj nema starih ljudi.⁸ U uzorku ispitanika gotovo četvrtina (23,5 %) procjenjuje svoje zdravlje ni dobrim niti lošim, a 6,5 % lošim (4,7 %) i jako lošim (1,8 %). Procjena zdravlja potvrdila se statistički značajno povezana s tri dimenzije provođenja slobodnog vremena. Umjerena pozitivna korelacija dobivena je s urbanom dimenzijom ($r = 0,374$, $p = 0,000$), pri čemu su ispitanici koji procjenjuju svoje zdravlje boljim više skloni aktivnostima definiranim urbanom dimenzijom slobodnog vremena, za razliku od ispitanika koji boluju od neke kronične bolesti i koji su u prosjeku statistički značajno manje skloni aktivnostima u urbanoj dimenziji slobodnog vremena ($t = -3,440$; $df = 168$; $p = 0,001$). Jedan od mogućih razloga je sigurno zahtjev za višom razinom fizičke aktivnosti koji zahtijevaju aktivnosti poput odlaska u restoran, kino i na izlete. Nešto slabija povezanost dobivena je s aktivnostima tradicionalne dimenzije ($r = 0,246$, $p = 0,001$) i hobija ($r = 0,174$, $p = 0,024$), pri čemu su i tim aktivnostima skloniji ispitanici koji svoje zdravlje procjenjuju boljim.

Komunalna infrastruktura u naseljima i procjena ukupne kvalitete života

Rezultati istraživanja potvrdili su da samo ispitanici skloniji aktivnostima urbane dimenzije slobodnog vremena procjenjuju i ukupnu kvalitetu života boljom ($r = 0,254$, $p = 0,001$), dok se aktivnosti vezane uz ostale dimenzije slobodnog vremena nisu pokazale statistički značajno povezanima s procjenom kvalitete života. Ujedno, veća sklonost aktivnostima u pojedinim dimenzijama slobodnog vremena statistički je značajno povezana s pozitivnom procjenom pojedinih infrastrukturnih elemenata kvalitete života u naseljima/zajednicama u kojima ispitanici žive. Pri tome se veća sklonost

⁸ Naime, istraživanjem su obuhvaćeni ispitanici rane (18 – 30), zrele (31 – 49) i dio koji pripada kasnoj zrelosti (50 – 60), a sa starošću (60 ili 65 godina i stariji pripadaju skupini starih ljudi) raste broj, ponajprije, kroničnih bolesti.

cal strength – sport, hunting and fishing, gardening, etc., as well as the activities that cannot be engaged in within one's home), requires additional expenses from a generally low budget of rural settlements' population (medicine, diet, various aids or therapies such as physical, etc.), reduce the degree of independence of chronically ill, which all together significantly influences one's quality of life.

The examinees' self assessment of health within the research in the Municipality of Gornja Rijeka showed that approximately two thirds (70%) viewed their health as very good (13%) or good (57.1%) which can be explained primarily by the sample's age structure which excludes elderly people.⁸ Within the sample of examinees, almost one quarter (23.5%) assessed their health as neither good nor bad, while 6.5% assessed it as bad (4.7%) or very bad (1.8%). The assessment of health has confirmed its statistically significant correlation with three dimensions of spending leisure time. A moderately positive correlation with urban dimension was found ($r = .374$, $p = .000$) where the examinees that assessed their health as more favorable were more inclined to the activities defined by the urban dimension of leisure time, unlike those suffering from a chronic illness who were, on average, statistically significantly less inclined to the activities within the urban dimension of leisure time ($t = -3.440$; $df = 168$; $p = .001$). Surely, one of possible reasons for that is a need for higher level of physical activity required for activities such as going to restaurants, cinemas and excursions. A bit weaker correlation was found with the activities of traditional dimension ($r = .246$, $p = .001$) and hobbies ($r = .174$, $p = .024$), with the examinees that assessed their health as more favorable being more inclined to these activities.

Communal infrastructure in settlements and the assessment of an overall quality of life

The results of the research confirmed that only those examinees who were more prone to the activities of urban dimension of leisure time assessed

⁸ As mentioned earlier, the research was conducted on the examinees of young (18-30), mature (31-49) and late mature (50-60) age, and it is known that with old age (above 60 or 65) a number of chronic illnesses increases.

bavljenju aktivnostima u tradicionalnoj dimenziji pokazala povezana s boljom opremljenošću i opskrbbom naselja električnom energijom ($r = 0,158$, $p = 0,039$) i boljom uređenošću kuća i okućnica ($r = 0,184$, $p = 0,016$). Ispitanici skloniji bavljenju aktivnostima vezanim uz dimenziju hobija zadovoljniji su prometnom povezanošću s ostalim općinama i gradovima (javnim prijevozom) ($r = 0,187$, $p = 0,015$) te boljim procjenjuju stanje u lokalnim ili područnim školama ($r = 0,160$, $p = 0,038$), dječjim vrtićima i knjižnicama ($r = 0,175$, $p = 0,022$) te veterinarskoj stanici ($r = 0,170$, $p = 0,027$). Među onima koji se češće bave aktivnostima slobodnog vremena u sklopu tzv. medijske dimenzije ispitanici boljim ocjenama ocjenjuju usluge pošte ($r = 0,198$, $p = 0,010$), ambulante obiteljske medicine i/ili stomatološke ordinacije, ($r = 0,200$, $p = 0,009$) te ljekarne ($r = 0,188$, $p = 0,014$). Jedina istaknuta negativna korelacija potvrdila se među aktivnostima unutar (tradicionalne) društvene dimenzije provođenja slobodnog vremena i procjenom kvalitete i uloge turističkih manifestacija u njihovu kraju.⁹ Pri tome ispitanici skloniji odlascima u crkvu, sudjelovanju u sportskim aktivnostima i druženju u gostionicama i kafićima procjenjuju turističke manifestacije u mjestu njihova stanovanja lošijim ocjenama ($r = -0,211$, $p = 0,006$). Jedan od razloga takve procjene je i nezadovoljstvo širinom uključenosti stanovništva u organizaciju manifestacija. Navedeni rezultati potvrđuju da infrastrukturna opremljenost naselja utječe na izbor i bavljenje pojednim aktivnostima stanovništva u slobodnom vremenu.

Ispitanici su, također, procjenjivali prednosti i nedostatke naselja u kojima žive, a što je važan čimbenik pri procjeni ukupne kvalitete života stanovništva nekog prostora. Povezujući prednosti naselja s načinom provođenja slobodnog vremena dobivene su očekivane korelacije. Tako ispitanici kojima vrijednost sela kao prostor koji čuva tradiciju i običaje znači manje, pokazuju veće sklonosti aktivnostima slobodnog vremena u urbanoj dimenziji ($t = 2,160$, $df = 168$, $p = 0,032$) i dimenziji vezanoj uz hobije ($t = 2,232$, $df = 168$, $p = 0,027$). Aktivnostima slobodnog vremena urbane dimenzije u prosjeku su skloniji oni ispitanici koji kao

their overall quality of life as better ($r = .254$, $p = .001$) while the activities related to other dimensions of leisure time did not show a statistically significant link to the quality of life assessment. At the same time, a higher inclination to activities in certain dimensions of leisure time is statistically significantly linked to the positive assessment of some infrastructural elements of quality of life in settlements/communities where the examinees lived. In this matter, a higher inclination towards engaging in activities of traditional dimension were linked with better equipment and supply of electric energy ($r = .158$, $p = .039$) and better attended houses and yards ($r = .184$, $p = .016$). The examinees more inclined to engaging in activities related to hobbies dimension were more satisfied with transport connection to other municipalities and cities (by public transport) ($r = .187$, $p = .015$) and assessed the conditions in local and regional schools ($r = .160$, $p = .038$), kindergartens and libraries ($r = .175$, $p = 0.22$) and veterinarian station ($r = .170$, $p = .027$) as more favorable. Among those who more frequently engage in leisure time activities within the so-called media dimension, the examinees assessed favorably the services of post office ($r = .198$, $p = 0.10$), infirmaries and/or dental clinics ($r = .200$, $p = .009$) and drug stores ($r = .188$, $p = .014$). The only negative correlation that stands out has been confirmed between the activities within the (traditional) social dimension of spending leisure time and the assessment of quality and role of tourist manifestations in their area.⁹ In that matter, the examinees more inclined to going to church, participating in sports activities and socializing in bars or cafés assessed tourist events in their places of residence with bad grades ($r = -.211$, $p = .006$). One of the reasons for such assessment was dissatisfaction with the people's participation in organizing the events. The mentioned results confirm that the level of infrastructure in a settlement influences choice and engagement in certain activities by the population in their leisure time.

Moreover, the examinees assessed the advantages and shortcomings of the settlements where they live, which is an important factor in estimating the

⁹ Dani plemstva, Kestenijada, Šljivarijada, sportski turniri.

⁹ Days of nobility, Chestnut festival, Plum festival, sports tournaments.

najveći nedostatak naselja navode lošu opremljenost trgovinama ($t = -3,376$, $df = 168$, $p = 0,001$) i koji procjenjuju postojeću kvalitetu javnog prijevoza dobrom¹⁰ ($t = 3,262$, $df = 168$, $p = 0,001$), koja im omogućuje sudjelovanje u aktivnostima izvan doma. Ispitanici koji kao najveći nedostatak naselja u kojima žive smatraju nedostatak sadržaja za mlade (mjesto za okupljanje, igralište, disko, kafić) skloniji su aktivnostima dokolice u tradicionalnoj dimenziji ($t = -2,103$, $df = 168$, $p = 0,37$) i aktivnostima u medijskoj dimenziji ($t = -2,103$, $df = 163,022$, $p = 0,37$). To je i očekivani rezultat jer nedostatak organiziranih javnih prostora za provođenje aktivnosti slobodnog vremena u naseljima u kojima žive, potiče na češće druženje s prijateljima i rodbinom i boravak u vlastitom domu uz pasivne oblike dokolice – gledanje TV-programa i slušanje radija.

Ispitanicima je postavljeno i pitanje gdje bi najradije voljeli živjeti kada bi mogli birati – ostati u istom naselju ili se odseliti i, ako se seliti, kamo (u isto naselje, u drugo selo, u neki grad, u glavni grad Zagreb ili u inozemstvo). Potom je odgovor na to pitanje povezan s aktivnostima kojima se pojedinci bave u slobodno vrijeme. Dobiveni odgovori pokazuju statistički značajne razlike s obzirom na poželjno mjesto življenja vezano samo uz urbanu dimenziju slobodnog vremena ($F = 2,758$, $p = 0,030$). Pri tome su aktivnostima urbane dimenzije (odlasku u restorane, kino i na izlete, te učestalijem korištenju interneta) najviše skloni ispitanici koji bi željeli živjeti u *nekome gradu* (ali ne nužno u Zagrebu), a najmanje ispitanici koji se ne žele seliti iz svojeg naselja.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Nekada je slobodno vrijeme na selu bilo, kako to naziva S. Šuvar (2005., 915), iznimna svakidašnjica. S tzv. *dezintegracijom tradicionalnih oblika* slobodnog vremena u ruralnim prostorima, koja prati promjene u temeljnom izvoru prihoda stanovništva i načinu života ruralne zajednice, mijenjaju se

overall quality of life of a population in an area. The linking of advantages of settlements with ways of spending free time resulted in expected correlations. Thus, the examinees who less valued village as a place of preserving tradition and customs showed higher inclination to leisure time activities of the urban dimension ($t = 2.160$, $df = 168$, $p = .032$) and the hobbies dimension ($t = 2.232$, $df = 168$, $p = .027$). Those examinees that cited low variety of stores as the biggest shortcoming of a settlement ($t = -3.376$, $df = 168$, $p = .001$) and who estimated the existing quality of public transport as good¹⁰ ($t = 3.262$, $df = 168$, $p = .001$), enabling them to engage in activities outside of their homes engaged more in leisure activities in the urban dimension. The examinees who thought that the biggest shortcoming of their place of residence is the lack of attractions for young people (gathering places, playgrounds, disco clubs, cafés), were more inclined to the activities of leisure in the traditional ($t = -2,103$, $df = 168$, $p = 0.37$) and media dimension ($t = -2.103$, $df = 163.022$, $p = 0.37$). It is the expected result since the lack of public spaces meant for leisure time activities in places of residence incites a more frequent socializing with friends and relatives, as well as being in one's own home and engaging in passive forms of leisure – watching TV program and listening to radio.

The examinees were also asked where they would prefer to live if they could choose – remain in place of residence or move away, and, if they chose the latter, where to (within the same settlement, to another settlement, to a city, to the capital Zagreb or abroad). The answer to that question was linked with the activities that individuals engage in during leisure time. The answers showed statistically significant differences considering the preferred place of residence only with urban dimension of leisure time ($F = 2.758$, $p = .030$). In that matter, the activities of urban dimension (going to restaurants, cinemas and excursions, as well as more frequent usage of internet) were more often related to the examinees who expressed a desire to live in a city (but not necessarily in Zagreb), and

¹⁰ Ispitanici su ocjenjivali stanje komunalne i društvene infrastrukture općine na skali od 1 do 5, gdje 1 znači jako loša, 2 loša, 3 niti loša niti dobra, 4 dobra i 5 odlična.

¹⁰ The examinees graded the condition of communal and public infrastructure of the municipality on a scale from 1 to 5, whereas 1 means very bad, 2 bad, 3 neither bad nor good, 4 good and 5 excellent.

i aktivnosti slobodnog vremena te razlike između aktivnosti stanovnika u ruralnim i urbanim prostorima postaju sve manje.

Rezultati istraživanja slobodnog vremena i tipa zajednice u kojoj pojedinci žive (ruralno – urbano) kao indikatora ukupnog zadovoljstva kvalitetom života pokazuju značajan i pozitivan odnos između zadovoljstva s dimenzijama slobodnog vremena u zajednici i ukupnom kvalitetom života (JOHNSON, BACKMAN, 2010.). Mogućnosti i izvori za provođenje slobodnog vremena ostaju važni pokazatelji i prediktori pozitivne kvalitete života stanovništva.

Istražuje li se uloga tipa zajednice, u ovom slučaju kontinentalne ruralne u Hrvatskoj, pri procjeni kvalitete života potrebno je obratiti pozornost i na neke specifičnosti prostora. Primjerice, dugotrajna ekonomska kriza i gospodarski problemi s kojima se bore obitelji i/ili pojedinci, posebice u onim prostorima koji, kao Općina Gornja Rijeka, prema stupnju gospodarskog i društvenog razvoja pripadaju skupini područja posebne državne skrbi Republike Hrvatske (čije su temeljne karakteristike ekonomsko, strukturno i demografsko zaostajanje), u znatnoj mjeri potiskuju važnost mogućnosti provođenja slobodnog vremena kao dimenziji ukupne kvalitete života u naseljima u kojima žive. Često se nezaposlenost, niska razina dohotka, iseljavanje mladih (i cijelih obitelji) kao i ljudi svih razina obrazovanja, visoka prosječna starost stanovništva, nedostatak određenih komunalnih infrastrukturnih sadržaja i drugo, nameću kao čimbenici koji u većoj mjeri utječu na procjenu ukupne kvalitete života. To su neki od mogućih razloga zašto se, testirajući opću hipotezu faktorskom analizom, samo jedna skupina aktivnosti dokolice – aktivnosti kojima se bave ispitanici skloniji urbanoj dimenziji slobodnog vremena (u većem broju muškarci, ispitanici u dobi rane zrelosti, zaposleni i najobrazovaniji ispitanici te studenti) potvrdila značajnom varijablom pri pozitivnoj procjeni ukupne kvalitete života.

Kao i u nekim u tekstu ranije spomenutim istraživanjima, i ovo je istraživanje potvrdilo da je infrastrukturna opremljenost naselja (prostori za organizirano javno okupljanje, prometnice i kvaliteta javnog prijevoza, zdravstvene i stomatološke ordinacije, apoteka u naselju i dr.) faktor pri odluci o izboru aktivnosti u slobodnom vremenu i ima

the least to those that did not wish to move away from their place of residence.

INSTEAD OF CONCLUSION

Leisure time in the village used to be, as S. Šušar (2005, 915) called it, an *exceptional everyday life*. With the so-called *disintegration of traditional forms* of leisure time in rural areas which follows the changes in basic source of population's income and rural communities' way of life, leisure time activities also change and the differences between the activities of populations in urban and rural areas are decreasing.

The results of researching leisure time and type of community where individuals reside (rural – urban) as an indicator of an overall satisfaction with the quality of life show a significant and a positive relation between satisfaction with dimensions of leisure time in a community and the overall quality of life (JOHNSON, BACKMAN, 2010.). Possibilities and sources for spending leisure time remain important indicators and predictors of a population's positive quality of life.

If the role of a community type is researched, in this case a continental rural one in Croatia, when assessing quality of life, it is important to pay attention to some specificities of space. For instance, a long-time economic crisis and economic problems that families and/or individuals face, especially in those areas like the Municipality of Gornja Rijeka that, according to the level of their economic and social development, belong to the group of areas with special national care of the Republic of Croatia (with economic, structural and demographic lagging being the basic characteristics), significantly suppress the importance of possibilities of spending leisure time as dimension of the overall quality of life in the settlements where they reside. Unemployment, low income, emigration of young people (and whole families) as well as of people of all levels of education, high average age of population, lack of communal infrastructural elements, etc., are usually viewed as factors that much more influence the assessment of an overall quality of life. Those are some of the possible reasons why, during the testing of the general

utjecaj na procjenu ukupne kvalitete života pojedina u promatranoj zajednici.

Dobiveni rezultati potvrdili su, također, da mogućnosti za aktivnosti slobodnog vremena u naselju u kojem pojedinac živi (organiziranost i opremljenost javnim sadržajima za dokolicu) predstavljaju značajnu dimenziju pri procjeni ukupne kvalitete života. Pri tome rezultati pokazuju da su oni s nižim obrazovanjem u prosjeku i najmanje skloni provoditi slobodno vrijeme u aktivnostima u javnim prostorima koje zajednica nudi kao neki od organiziranih oblika okolice, za razliku od skupne najobrazovanijih.

Odgovori na postavljena pitanja o vrstama aktivnosti tijekom slobodnog vremena potvrdili su da većina ispitanika, bez obzira na spol i dob, slobodno vrijeme provodi u aktivnostima čija je glavna funkcija zabava, razonoda i/ili rekreacija – slušajući radio, gledajući televiziju ili na internetu. Izgradnja informacijske i komunikacijske infrastrukture i u ruralnim prostorima svrstava korištenje interneta među najčešće dnevne aktivnosti u slobodnom vremenu. Razmjerno česte aktivnosti su i čitanje knjiga, izlasci u gostionice, kafiće i na slična mjesta te odlazak u crkvu.

Sa sve prisutnijim urbano-ruralnim kontinuumom u prostoru i načinu života stanovništva, mijenjaju se i tradicionalni obrasci provođenja slobodnog vremena u zajedničkom druženju članova obitelji, rodbine, susjeda. Količina vremena koju ispitanici Općine Gornje Rijeke provode s prijateljima i rodbinom u slobodno vrijeme i dalje upućuje na važnost bliskih međusobnih odnosa, ali uz smanjenu učestalost osobnih posjeta. Postupno, odnosi postaju više interesni (zajednički poslovi), a manje osobni, temeljeni na razmjeni znanja i informacija te sve češće virtualnom povezivanju. Broj članova kućanstva (samačko, dvočlano ili višečlano) usprkos nalazima nekih ranijih istraživanja (OLIVER, 2011.; PODGORELEC, KLEMPIĆ BOGADI, 2013.) nije se pokazao statistički značajno povezanim ni s jednom od dimenzija slobodnog vremena dobivenih faktorskom analizom. Ujedno, nije potvrđena ni hipoteza da će više osobnih socijalnih kontakata ostvarivati pojedinci koji žive u manje brojnim kućanstvima (samačkim i dvočlanim). Jedno od tumačenja takva rezultata svakako je dob uzorka ispitanika, u kojoj je pretežan broj

hypothesis through factor analysis, only one group of leisure activities – those related to examinees more inclined to the urban dimension of leisure time (mostly men, examinees of early mature age, employed and the most educated ones, as well as students) were confirmed as a significant variable in positive assessment of the overall quality of life.

Similar to other studies mentioned in the paper earlier on, this research also confirmed that infrastructure in a settlement (areas for organized public gatherings, roads and quality of public transport, health care and dental clinics, pharmacy in a settlement, etc.) is a factor when deciding on choice of leisure time activities and has an influence on an individual's overall quality of life in an observed community.

The findings also confirmed that possibilities for leisure activities in a settlement where one resides (organization and existence of public elements for leisure) represent a significant dimension in estimating the overall quality of life. In that matter, the results showed that, unlike the most educated ones, those with the lowest education are on average the least inclined to spending leisure time engaging in the activities in public places that a community offers as a form of organized leisure.

The responses to the questions about types of leisure time activities confirmed that most examinees, regardless of their age or sex, tend to spend their leisure time engaged in activities whose main function is fun, pastime and/or recreation – listening to radio, watching TV program or using the internet. The construction of information and communication infrastructure in rural areas has put the usage of the internet among the most common daily leisure time activities. Reading books, going out to bars, cafés and similar places, and going to church are also relatively common activities.

With the increasingly present urban-rural continuum in space and in population's way of life, the traditional patterns of spending leisure time in the familiar surroundings of family, friends and neighbors also change. The amount of time that the examinees in the Municipality of Gornja Rijeka are spending with friends and relatives during their leisure time indicates the continued importance of close relations, but with a decreased frequency of personal visits. Gradually, the relations are be-

ispitanika rane i zrele dobi (do 50. godine života) pa je stoga i manji broj samačkih, a veći broj više-članih kućanstava.

Kao što je navedeno (GLOVER, STEWART, 2006.), način života zajednice i širina socijalnih mreža igraju važnu ulogu u mogućnostima koje se pružaju pojedincima za aktivnosti u slobodno vrijeme. Zamjetno je da se smanjenjem razlika u načinu života stanovništva u urbanim i ruralnim prostorima sve više smanjuju i razlike u načinu provođenja slobodnog vremena njihovih stanovnika, posebice kada je riječ o mladima i/ili ispitanicima u radno aktivnoj dobi. Naime, opremljenost kućanstava u gradu i na selu sve je sličnija. Boljom prometnom povezanošću ruralnih prostora stanovnicima postaju dostupniji sadržaji za bavljenje hobijima i/ili primjerice neke organizirane sportske aktivnosti u javnim prostorima. Smanjenje razlika u načinu života između gradskog i seoskog stanovništva ogleđa se u najvećoj mjeri u činjenici da je većina stanovništva u ruralnim prostorima danas zaposlena u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima. Stoga se i u provedenom istraživanju u općini Gornjoj Rijeci, za pretpostaviti je, bavljenje ispitanika bilo kojim oblikom poljoprivrede (kao jednim od temeljnih obilježja ruralnog prostora) nije potvrdilo faktorom koji značajno utječe na način provođenja slobodnog vremena.

coming motivated by interest (common work) and less personal, based on the exchange of knowledge and information and more commonly on virtual connection. Despite the findings of some previous studies (OLIVER, 2011.; PODGORELEC, KLEMPIĆ BOGADI, 2013.), household size (single, two-member or multi-member) was not shown as a statistically significantly related to either leisure time dimension acquired through the factor analysis. At the same time, the hypothesis that the individuals living in smaller households (single and two membered) would engage in more personal social contacts has not been confirmed either. One of the interpretations of such result is surely the age of the sample in which most of the examinees are of early and mature age (up to the age of 50), so it contained less single membered and more multi-member households.

As mentioned earlier on (GLOVER, STEWART, 2006), the way of life of a community and the broadness of social networks play an important role in the possibilities available to individuals for spending leisure time. Notably, the decrease in way of life in urban and rural areas is followed by the decrease in differences of spending leisure time in those areas, especially when it comes to young examinees and/or those of early active age. Namely, the equipment of households in cities and villages is becoming increasingly similar. With better transport connections in rural areas, opportunities for hobbies and/or, for example, organized sports activities in public spaces become more available to population. The decrease in differences of the ways of life of urban and rural populations reflects mostly in the fact that most people in rural areas are nowadays employed in secondary and tertiary activities. Thus, it is to be assumed that the employment of examinees in any type of agriculture (as one of the main features of rural space) was not confirmed to be a factor that significantly influences the ways of spending leisure time.

IZVORI I LITERATURA / SOURCES AND BIBLIOGRAPHY

- ALLEN, L. R., LONG, P. T., PERDUE, R. R. (1991): Relational patterns between community dimensions and global measures of community satisfaction, *Journal of Rural Studies*, 7 (3), 331-338, DOI: 10.1016/0743-0167(91)90095-A
- Anketno istraživanje, provedeno u Općini Gornja Rijeka, studeni i prosinac 2012. / Survey research, carried out in Municipality of Gornja Rijeka, November and December 2012
- BENGS, C., ZONNEVELD, W. (2002): The European discourse on urban-rural relationships: A new policy and research agenda, *Built Environment*, 28 (4), 278-289 DOI: 10.2307/23287749
- BOUILLET, D., ILIŠIN, V., POTOČNIK, D. (2008): Continuity and Changes in Croatian University Students' Leisure Time Activities (1999–2004), *Sociologija i prostor*, 46 (2), 123-142.
- BOWLING, A. (2005): *Ageing well: Quality of Life in Old Age*, Open University Press, Maidenhead, pp. 283.
- BRERETON, F., CLINCH, J. P., FERREIRA, S. (2008): Happiness, geography and the environment, *Ecological Economics*, 65 (2), 386-396, DOI: 10.1016/j.ecolecon.2007.07.008
- BROWN, D. L., SCHAFT, K. A. (2011): *Rural People and Communities in the 21st Century: Resilience and Transformation*, Polity, Cambridge, pp. 224.
- CAMPBELL A., CONVERSE, P. E., RODGERS, W. L. (1976): *The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations, and Satisfaction*, Rusell Sage Foundation, New York, pp. 583.
- CUMMINS, R. A. (1996): The domains of life satisfaction: an attempt to order chaos, *Social Indicators Research*, 35, 179-200, DOI: 10.1007/BF00292050
- CUTLER, S. J., HENDRICKS, J. (1990): Leisure and time across the life course, u: *Handbook of aging and the social sciences* (ur. Binstock, R. H., George, L. K.), Academic Press, San Diego, 169-185.
- DREWNOWSKI, J. (1970): *Studies in the Measurement of Levels of Living and Welfare*, Report 70 (3), United Nations Research Institute for Social Development, Geneva, pp. 103.
- DUMAZEDIER, J. (1974): *Sociology of leisure*, Elsevier, Amsterdam, pp. 231.
- ERIKSON, R., UUSITALO, H. (1987): The Scandinavian Approach to Welfare Research, u: *The Scandinavian Model, Welfare States and Welfare Research*, (ur. Erikson, R., Hansen E., J., Ringen, S., Uusitalo, H.), M. E. Sharpe, Armonk, 177-193.
- GLOVER, T. D., STEWART, W. P. (2006): Rethinking leisure and community research: Critical reflections and future agendas, *Leisure/Loisir: Journal of the Canadian Association for Leisure Studies*, 30 (2), 315-327, DOI: 10.1080/14927713.2006.9651354
- HODŽIĆ A. (2002): Seoska svakidašnjica u: *Selo: izbor ili usud*, (ur. Seferagić, D.), Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 73-97.
- ILIŠIN, V. (1999): Slobodno vrijeme mladih s posebnim osvrtom na ruralno-urbani kontinuum, *Sociologija sela*, 37 (1), 21-44.
- ILIŠIN, V. (2002): Interesi i slobodno vrijeme mladih u: *Mladi uoči trećeg milenija*, (ur. Ilišin, V., Radin, F.), Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 269-302.
- INNES, J. E., BOOHER, D. E. (2000): Indicators for sustainable communities: A strategy building on complexity theory and distributed intelligence, *Planning Theory and Practice*, 1 (2), 173-186, DOI: 10.1080/14649350020008378
- JOHNSON, A., BACKMAN, K. F. (2010): Leisure and community type as indicators of overall quality of life, *World Leisure Journal*, 52 (2), 104-115, DOI: 10.1080/04419057.2010.9674635
- KAPLAN, M. (1975): *Leisure: Theory and Policy*, John Wiley, New York, pp. 444.
- KLEMPIĆ BOGADI, S., PODGORELEC, S. (2011): Sociogeografske promjene u malim otočnim zajednicama – primjer otoka Zlarina, *Geoadria*, 16 (2), 189-209.
- LUKIĆ, A. (2012): *Mozaik izvan grada – tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor, pp. 256.
- LJUBOTINA, D., PETAK, A., JANKOVIĆ, J., BERČ, G. (2004): Religioznost obitelji u seoskoj i gradskoj sredini, *Sociologija sela*, 42 (1/2), 113-138.
- MARINOVIĆ JEROLIMOV, D. (2005): Religioznost, nereligioznost i neke vrijednosti mladih u: *Mladi uoči trećeg milenija*, (ur. Ilišin, V., Radin, F.), Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 79-124.
- MARINOVIĆ JEROLIMOV, D. (2005): Tradicionalna religioznost u Hrvatskoj 2004.: između kolektivnoga i individualnoga, *Sociologija sela*, 43 (2), 303-338.
- NIMROD, G., SHIRRA, A. (2016): The Paradox of Leisure in Later Life, *Journal of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Science*, 71 (1), 106-111, DOI: 10.1093/geronb/gbu143
- NOLL, H. H. (1996): Social indicators and social reporting: the international experience, u: *Symposium on Measuring Well-being and Social Indicators*, Final Report, Canadian Council on Social Development, Ottawa, 1-23.
- OLIVER, C. (2011): *Retirement Migration: Paradoxes of Ageing*. Routledge, New York – London, pp. 208.
- PERLMUTTER, M., HALL, E. (1992): *Adult Development and Aging*, Wiley, New York, pp. 640.

PODGORELEC, S. (2008): *Ostarjeti na otoku – kvaliteta života starijega otočnog stanovništva*, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, pp. 306.

PODGORELEC, S., KLEMPIĆ BOGADI, S. (2013): *Gradovi potopili škoje – Promjene u malim otočnim zajednicama*, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, pp. 189.

PODGORELEC, S., BARA, M. (2014): Žensko iskustvo starenja i migracije: pogled s otokâ, *Migracijske i etničke teme*, 30 (3), 379-404, DOI: 10.11567/met.30.3.5

SEFERAGIĆ, D. (2000): Kvaliteta življenja u selu u tranziciji, *Sociologija sela*, 38 (1-2/147-148), 109-149.

SEFERAGIĆ, D. (2002): Selo između tradicionalne i virtualne zajednice u: *Selo: izbor ili usud*, (ur. Seferagić, D.), Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 11-33.

STOJKOVIĆ, A. (1990): Slobodno vrijeme: sadržaji i aspiracije, u: *Promjene u svakodnevnom životu sela i grada*, (ur. D. Seferagić), Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 161-181.

SVIRČIĆ GOTOVAC, A. (2006): Kvaliteta stanovanja u mreži naselja Hrvatske. *Sociologija sela*, 44, 171 (1), 105-127.

ŠTAMBUK, M. (1991): Društvene mijene ruralnog prostora Hrvatske. *Sociologija sela*, 111-114, 1-10.

ŠUVAR, S. (2005): Slobodno vrijeme u seoskoj sredini, *Sociologija sela*, 43 (4), 899-930.

URL 1: EUROPA 2020. *Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast*, Europska komisija, 2010., <https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/europa-2020.pdf>, 3. 10. 2017.

URL 2: *Program ruralnog razvoja RH za razdoblje 2014-2020*. (2015). Ministarstvo poljoprivrede, <http://www.mps.hr/ipard/default.aspx?id=129>, 5. 10. 2017.

URL 3: *Quality of Life Model*, Quality of Life Research Unit, Centre for Health Promotion, University of Toronto, 1994, http://sites.utoronto.ca/qol/qol_model.htm, 5. 10. 2017.

WHOQOL GROUP (1993): Study protocol for the World Health Organization project to develop a Quality of Life assessment (WHOQOL), *Quality of Life Research*, 2, 153-159.

ŽUPANČIĆ, M. (2002): Vitalni poljoprivrednici i drugi akteri u razvoju ruralnih područja, u: *Selo: izbor ili usud*, (ur. Seferagić, D.), Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 35-71.

